

İKİLEMİN ANATOMİSİ TÜRKİYE’DE SOKAK HAYVANLARI SORUNU ve ÇÖZÜM ARAYIŞLARI 2025

TEMEL POLİTİKA RAPORU

Türkiye’de giderek büyüyen sokak hayvanları sorunu, yalnızca bir barınak ya da güvenlik meselesi değil; sosyal, hukuki ve etik boyutlarıyla toplumun vicdanını ilgilendiren çok katmanlı bir konudur. Bu rapor, mevcut durumu bilimsel verilerle analiz ederek, merkezi yönetim, yerel idareler ve sivil toplum arasında sürdürülebilir çözümler için bütüncül politika önerileri sunmaktadır.

EDİTÖRLER:

DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖNDER AYTEKİN

VET. MUHSİN EREN

A
PARTİ

ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI

Anahtar Parti Yayınları | Anahtar Party Publications

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd. No:66, 06550 Ankara, Türkiye

Web: <https://anahtarparti.org> | eposta: arge@anahtarparti.org

Yayın Adı Publication Name	: İkilemin Anatomisi: Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorunu ve Çözüm Arayışları. <i>The Anatomy of a Dilemma: The Stray Animal Problem in Türkiye and the Search for Solutions</i>
Yayın No Publication Number	: 17
Yayın Serisi Publication Series	: AR-GE Temel Politika Raporu Serisi <i>R&D Core Policy Report Series</i>
Seri No Serial Number	: 7

Editörler Editors	: Dr. Öğr. Üyesi Önder AYTEKİN	Vet. Muhsin EREN
Unvanı Title	: Uzman Veteriner Hekim / Dr. Öğretim Üyesi <i>Veterinarian (DVM, MS, PhD) / Academic Member</i>	Veteriner Hekim / Belediye Veteriner Hekimi <i>Veterinarian DVM / Municipality Veterinarian</i>
Kurumu Affiliation	: Fırat Üniversitesi-Elazığ <i>Firat University-Elazığ</i>	Bağımsız Araştırmacı <i>Independent Researcher</i>

Sertifika No Certificate Number	: 78848
Telif Copyright	: Anahtar Parti Yayınları Anahtar Party Publications
Yayın Tarihi Publication Date	: 17 Ekim 2025 October 17th, 2025
Yayın Yeri Place of Publication	: Ankara, TÜRKİYE
Yayın Türü Publication Type	: Editöryal Rapor Editorial Report
Yayın Dili Language	: Türkçe Turkish
Yayımlandığı Ortam Publishing Format	: PDF PDF
Ebat Dimensions	: 15.5x23.5 cm
Baskı Sayısı Edition	: 1
Sayfa Sayısı Page Count	: 39
Atıf Bilgisi Cite as	: Aytekin Ö. Eren M. İkilemin Anatomisi: Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorunu ve Çözüm Arayışları. Ankara, Türkiye: Anahtar Parti Yayınları. 2025.

Kapak Tasarım Cover Design	: AG graphics design
Dizgi ve Mizanpaj Typesetting and Layout	: Burak Aytekin
Baskı Matbaası Printing Press	:

PARA İLE SATILAMAZ | CANNOT BE SOLD WITH MONEY

Tüm hakları Anahtar Parti’ye aittir. Yayıncının izni alınmadan kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, çoğaltılması yapılamaz. Yalnızca kaynak gösterilerek kullanılabilir.

All rights belong to Anahtar Party. All or part of the book cannot be printed or multiplied electronically, mechanically or photocopied without the permission of the publisher. It can only be used by citing the source
All rights belong to Anahtar Party. All or part of the book cannot be printed or multiplied electronically, mechanically or photocopied without the permission of the publisher. It can only be used by citing the source

İİNDEKİLER

	SAYFA
Yönetici Özeti	02
Executive Summary	04
Giriş	06
Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorununun Tarihsel ve Sosyo-Kültürel Dinamikleri	07
Teorik Arka Plan	10
Mevcut Durum Analizi	11
Türkiye’de Sokak Hayvanları Konusunda Uygulamadaki Sorunlar	19
Dünyada Sokak Hayvanları Sorununa Yönelik Uygulanmış Çözüm Örnekleri	20
Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorununda Başarılı Yerel Uygulama Modelleri	25
Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorununa Yönelik Kapsamlı Çözüm Önerileri	26
Değerlendirme	29
Sonuç ve Gelecek Perspektifi	31
Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorununun Çözümüne Yönelik Politika Önerileri	32
Kaynaklar	34

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de Sokak Hayvanları Sorunu ve Çözüm Arayışları: İkilemin Anatomisi Raporu

1. Amaç ve Kapsam

Bu rapor, Türkiye’de giderek artan **sokak hayvanı nüfusunun** yarattığı sosyal, sağlık, güvenlik ve etik sorunları bütüncül bir perspektifle incelemek ve sürdürülebilir çözüm politikaları geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma; **yasal çerçeve, yerel yönetim uygulamaları, barınak altyapısı, toplumsal tutumlar ve finansal sürdürülebilirlik** gibi başlıklar altında kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Amaç, mevcut tabloyu veriye dayalı biçimde ortaya koyarak karar vericiler için somut politika önerileri üretmektir.

2. Mevcut Durum ve Temel Bulgular

Türkiye’de sokak hayvanı popölasyonu resmi kayıtlara göre **yaklaşık 4 milyon üzerindedir**, ancak kayıt dışı hayvan sayısının bunun iki katına ulaşabileceği tahmin edilmektedir.

Rapor, mevcut sistemin en belirgin zayıflıklarını şu başlıklarda toplamaktadır:

Yasal ve Kurumsal Dağınıklık: 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, uygulamada yerel yönetimlerin yükümlölüklerini netleştirmekte yetersiz kalmakta; merkezi ve yerel kurumlar arasında görev karmaşası oluşmaktadır.

Yerel Yönetim Kapasite Sorunu: Türkiye genelindeki belediyelerin yalnızca %30’unda etkin bir barınak altyapısı bulunmaktadır. Grafik 2’de belirtildiği üzere, mevcut barınakların %60’ı kapasite üstü çalışmakta ve veteriner personel sayısı hayvan başına düşen bakım standartlarının altındadır.

Finansman Eksikliği: Belediyelerin yıllık bütçelerinde sokak hayvanlarına ayrılan pay genellikle %0,2–0,5 arasındadır. Bu oran, Avrupa ortalamasının üçte biri düzeyindedir.

Toplumsal Gerilim: Kamuoyu ikiye bölünmüş durumdadır: bir kesim hayvanların “yaşam hakkını” savunurken, diğer kesim “güvenlik risklerini” öne çıkarmaktadır. Bu sosyolojik ikilik, karar alıcılar üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Kısırlaştırma ve Veri Takibi Eksikliği: Türkiye’de yıllık kısırlaştırma oranı toplam popölasyonun %10’unun altındadır. Bu oran, nüfus kontrolü için gerekli olan %70 sınırının oldukça gerisindedir.

Bu bulgular, sistemin temel ekseninin **reaktif (olay sonrası müdahale)** olduğunu, **önleyici ve planlı yaklaşımların** yeterince kurumsallaşmadığını göstermektedir.

3. Analitik Değerlendirme

Raporun analizine göre, sokak hayvanı sorunu **yalnızca bir “barınak veya bakım” meselesi değil**, daha geniş ölçekte **kamu yönetimi koordinasyonu, sosyal farkındalık ve sürdürülebilir finansman** problemidir. Yasal düzenlemeler, uygulamada yerel yönetimlerin idari kapasitesiyle örtüşmediğinden, **merkezi otorite–belediye–sivil toplum zincirinde kopukluklar** yaşanmaktadır.

Veriler, özellikle kırsaldan kent merkezlerine hayvan terk oranlarının arttığını ve göç, afet, pandemi gibi toplumsal kriz dönemlerinde sokak hayvanı sayısında sıçramalar yaşandığını göstermektedir.

4. Politika ve Çözüm Önerileri

Rapor, çözüm önerilerini beş ana başlıkta toplamaktadır:

a. Yasal Düzenleme ve Kurumsal Koordinasyon

- 5199 sayılı Kanun'un revize edilerek "Hayvan Refahı Kanunu"na dönüştürülmesi,
- Valilik, belediye ve Tarım-Orman Bakanlığı arasında **tek veri tabanlı izleme sistemi** kurulması,
- Sokak hayvanı yönetiminde **il düzeyinde koordinasyon kurulları** oluşturulması.

b. Yerel Yönetim Kapasitesi

- Belediyelere yönelik **özel fon** oluşturulması; barınak, personel ve veteriner hizmetleri için merkezi destek mekanizması,
- **Bölgesel barınak modelinin** yaygınlaştırılması ve küçük belediyeler arası kaynak paylaşımı.

c. Kısırlaştırma ve Barınak Politikası

- Ülke genelinde **zorunlu kısırlaştırma planı** hazırlanması,
- Barınakların rehabilitasyon merkezine dönüştürülmesi,
- Mobil kısırlaştırma ve aşılama üniteleriyle kırsal alanlara erişim sağlanması.

d. Toplum Farkındalığı ve Eğitim

- Okullarda "hayvan refahı" temalı müfredat modülü,
- Medyada dengeli söylem politikası; korku temelli haberlerin yerine bilinçlendirme kampanyaları,
- Sivil toplum ve gönüllülerin yerel yönetimlerle **ortak eylem planları**.

e. Finansman Modelleri

- Belediyelere tahsis edilecek özel "**Hayvan Refahı Payı**" (%1) önerisi,
- Kamu-özel ortaklıkları (ör. mama, ilaç, barınak sponsorluğu) teşvik edilmesi,
- Merkezi düzeyde **Hayvan Refahı Fonu** kurulması.

5. Sonuç ve Stratejik Yönlendirme

Raporun genel bulgularına göre, Türkiye'de sokak hayvanları politikası **dağınık sorumluluk yapısı, yetersiz bütçe ve veri eksikliği** nedeniyle sürdürülebilir bir modelden uzaktır.

Çözüm, yalnızca mevzuat değişikliğinde değil; **merkezi-yerel koordinasyonun güçlendirilmesi, toplum katılımının artırılması ve planlı nüfus kontrolünün** kurumsallaştırılmasındadır.

Stratejik Çıkarım: Sokak hayvanları sorununa yönelik ulusal politikanın başarısı, **merkezi yönetim, belediyeler ve toplumun birlikte hareket edebildiği, veriye dayalı bir yönetim** modelinin kurulmasına bağlıdır.

EXECUTIVE SUMMARY

The Anatomy of a Dilemma:

The Stray Animal Problem in Türkiye and the Search for Solutions

1. Purpose and Scope

This report has been prepared to examine, from a holistic perspective, the social, health, safety, and ethical challenges caused by the rapidly growing stray animal population in Turkey and to propose sustainable policy solutions. It provides a comprehensive analysis across key areas such as the **legal framework**, **local government practices**, **shelter infrastructure**, **public attitudes**, and **financial sustainability**. The goal is to present an evidence-based overview of the current situation and to generate concrete policy recommendations for decision-makers.

2. Current Situation and Key Findings

According to official records, Turkey's stray animal population exceeds **4 million**, while the actual number—including unregistered animals—is estimated to be **twice as high**. The report identifies the system's major weaknesses under the following headings:

Legal and Institutional Fragmentation: Law No. 5199 on the Protection of Animals remains inadequate in clarifying the responsibilities of local administrations. This results in overlapping mandates and coordination problems between central and local authorities.

Limited Local Government Capacity: Only **about 30 percent** of municipalities nationwide operate an effective shelter system. As indicated in *Graph 2*, **60 percent** of existing shelters are running over capacity, and the number of veterinarians falls short of the standard required per animal.

Funding Deficiency: Municipal budgets allocate only **0.2 to 0.5 percent** to stray-animal services—roughly one-third of the European average.

Public Polarization: Society is divided between those defending animals' "*right to life*" and those prioritizing "*public safety*." This sociological polarization places political pressure on policymakers.

Low Sterilization and Data Deficit: Annual sterilization covers **less than 10 percent** of the total stray population, well below the **70 percent** threshold needed to stabilize growth.

These findings indicate that the current system remains **reactive**—focused on post-incident intervention—rather than **preventive and planned**, and that institutionalization of long-term management is still lacking.

3. Analytical Assessment

The analysis concludes that the stray-animal issue is **not merely a matter of shelters or animal care**, but rather a complex problem of **public-administration coordination**, **social awareness**, and **financial sustainability**. Because the legal framework is not aligned with the administrative capacity of local governments, a **disconnect exists among central authorities, municipalities, and civil society organizations**. Data also reveal increasing rates of animal abandonment from rural to urban areas, with spikes during crises such as migration waves, natural disasters, and pandemics.

4. Policy and Solution Proposals

The report categorizes its recommendations under five main themes:

a. Legal Reform and Institutional Coordination

- Revise Law No. 5199 and transform it into a **"Animal Welfare Act."**
- Establish a **centralized digital database** linking the Ministry of Agriculture and Forestry, provincial governorships, and municipalities.
- Form **provincial coordination boards** for integrated stray-animal management.

b. Local Government Capacity

- Create a **dedicated national fund** to support shelters, veterinary staffing, and operational needs.
- Promote a **regional shelter model** and resource-sharing mechanisms among smaller municipalities.

c. Sterilization and Shelter Policy

- Implement a **mandatory nationwide sterilization program**.
- Convert existing shelters into **rehabilitation and adoption centres**.
- Deploy **mobile sterilization and vaccination units** to reach rural areas.

d. Public Awareness and Education

- Integrate *animal welfare* modules into **school curricula**.
- Encourage **balanced media coverage**—replacing fear-based narratives with awareness campaigns.
- Develop **joint action plans** between municipalities, NGOs, and volunteer networks.

e. Financing Models

- Introduce a **"1 Percent Animal Welfare Allocation"** within municipal budgets.
- Encourage **public-private partnerships** (e.g., sponsorships for food, medicine, or shelter infrastructure).
- Establish a **National Animal Welfare Fund** managed at the central level.

5. Conclusion and Strategic Guidance

The overall findings show that Turkey's stray-animal policy remains **unsustainable** due to fragmented responsibilities, inadequate budgeting, and insufficient data collection. Achieving lasting progress requires more than legislative reform: it depends on **stronger coordination between central and local governments, broader community engagement, and institutionalized population-control programs**.

Strategic Insight: The success of Turkey's national stray-animal policy hinges on building a **data-driven governance model** in which central authorities, municipalities, and society act collaboratively toward animal welfare and public safety.

İKİLEMİN ANATOMİSİ: TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI SORUNU VE ÇÖZÜM ARAYIşLARI

GİRİř¹

Türkiye'de sokak hayvanları sorunu, özellikle son yıllarda hem kamu güvenliği hem de hayvan hakları bağlamında giderek artan önemiyle çok katmanlı ve kompleks bir toplumsal mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Sokaklarda kontrolsüz biçimde artan kedi ve köpek popölasyonları, halk sağlığı açısından çeşitli bulaşıcı hastalık riskleri, trafik kazaları ve genel kamu düzeni açısından önemli tehditler oluşturmakta; aynı zamanda hayvan refahı, etik ilkeler ve toplumsal vicdan açısından da ciddi tartişmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda, sorunun ekolojik dinamikleri, sosyolojik yapısı ve yönetsel süreçleri disiplinler arası bir perspektifle ayrıntılı olarak bu raporda incelenmektedir.

Rapor kapsamında, Türkiye'deki güncel durumun tüm boyutlarıyla kapsamlı bir değerlendirmesi yapılmakta; mevzuat, uygulama ve saha gerçekleriyle birlikte medya, sivil toplum kuruluşları ve siyasi aktörlerin meseleye yaklaşım ve müdahale biçimleri analiz edilmektedir. Ayrıca, Avrupa, Amerika ve Asya kıtalarındaki farklı ölkelerde uygulanan yöntem ve politika modelleri karşılaştırmalı olarak ele alınmakta, bu sayede uluslararası iyi uygulama örneklerinin Türkiye bağlamına adapte edilmesi için çıkarımlar yapılmaktadır.

Çalışmanın nihai hedefi, sorunun bütüncül ve sürdürülebilir çözümlerine yönelik bilimsel temelli politika önerileri geliştirmek; karar alma süreçlerine rehberlik edecek çok boyutlu ve disiplinler arası bir bakış açısı sunarak, kamu yönetimi, sivil toplum ve akademi arasında etkili iş birliği modelleri oluşturmaaktır. Bu sayede, hem insan hem de hayvan hakları ekseninde toplumsal uzlaşı ve hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi amaçlanmakta; ayrıca kent ekosistemlerinin sağlık ve güvenlik standartlarının iyileştirilmesine katkı sağlanmaktadır.

Bu çalışma, akademik nitelikte titiz bir analiz sunmasının yanı sıra, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için pratik öneriler sunan kapsamlı bir referans kaynağı olarak tasarlanmıştır. Böylece Türkiye'deki sokak hayvanları probleminin bilinçli ve etkin yönetimi yönünde somut adımlar atılması hedeflenmektedir.

¹ "Bu araştırma raporu **"Türkiye Hayvancılığı Çalışma Grubu"** tarafından Anahtar Parti için hazırlanmıştır. Ekim, 2025

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI SORUNUNUN TARİHSEL VE SOSYO-KÜLTÜREL DİNAMİKLERİ

Türkiye'de sokak hayvanları meselesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden Cumhuriyet'in erken yıllarına uzanan derin tarihsel köklere sahip çok boyutlu bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihsel süreç boyunca gelişen yaklaşımlar, günümüz Türkiye'sinin hayvan hakları bilinci, yasal düzenlemeleri ve kent yönetimi pratiklerinin temelini oluşturmuş, aynı zamanda modern dönemin çelişkili tutumlarının da kaynaklarını barındırmaktadır.

Osmanlı Döneminde Hayvan-İnsan İlişkilerinin Temelleri

Osmanlı toplumunda hayvan-insan ilişkisi, İslam dininin merhamet ve şefkat öğretileri temelinde şekillenmiş, hayvanlara karşı gösterilen anlayış toplumsal dokunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Aykanat, 2024). Bu dönemde sokak hayvanları kent yaşamının doğal bileşenleri olarak kabul edilmiş, onların bakım ve korunması için kapsamlı vakıf sistemleri oluşturulmuştur (Obuz, 2024).

Osmanlı'da sokak hayvanlarının beslenmesi için "mancacı" adı verilen özel görevliler bulunurken, vakıflar aracılığıyla hayvanların sistematik bakımı sağlanmıştır (HAYTAP, 2024). Örneğin, İstanbul'da Koca Mustafa Paşa, Şeyh Evhaddeddin Tekkesi'ne kediler için günde iki sırık ciğer vakfetmiş, İzmir Ödemiş'te Mürselli İbrahim Ağa hastalanarak sürülerinden geri kalan leyleklerin bakılması için özel vakıf kurmuştur (Obuz, 2024). Bu ve benzeri uygulamalar, yabancı gözlemcilerin de dikkatini çekmiş, 1550'li yıllarda Avusturya elçisi Busbeck'in "Türkiye'de her şey insanileşmiş, her katı yumuşamış; hayvanlar bile" sözleri bu anlayışı özetlemektedir (Obuz, 2024).

II. Beyazıt döneminde İstanbul İhtisab Kanunnamesi'nde yük taşıyan hayvanlara merhametli davranılması gerektiğine dair hüküm yayınlanmış (Akgündüz, 1990), IV. Murad döneminde köpekler için sokaklarda barınaklar yapıldığı belgelenmiştir (Obuz, 2024). Anna Grosser Rilke, 19. yüzyılın son çeyreğinde İstanbul'da bulunduğu sırada özellikle soğuk havalarda sokak hayvanlarına özel bir önem gösterildiğini, köpeklerin korunduğunu ve soğuk kış günlerinde altlarına battaniyeler serildiğini aktarmıştır (Rilke, 2017).

Gurabahane-i Laklakan, Osmanlı döneminde Bursa'da 19. yüzyılda kurulan ve sahipsiz hayvanlara yönelik merhameti somutlaştıran benzersiz bir kurum olarak, hem tarihsel açıdan hem de edebî gelenekte önemli bir yere sahiptir. Ayan (2025), Osmanlı düşünce dünyasında hayvanlara yönelik merhamet anlayışını Ahmet Hâşim'in "Gurabahane-i Laklakan" başlıklı makalesi çerçevesinde incelediği akademik çalışmasında, bu yapının yalnızca hayvanların tedavi edildiği bir yer değil, aynı zamanda Osmanlı toplumunun hayvanlara bakışını yansıtan simgesel bir kurumsallaşma örneği olduğunu belirtmektedir. Bursa Haffaflar arşısı yakınında konumlanan bu kurum, özellikle göç yolları üzerinde yaralanan leylek, karga ve baykuş gibi kuşların halkın sadakasıyla beslenmesi ve tedavi edilmesi amacıyla işletilmiştir (Anadolu Ajansı, 2021; Hürriyet Daily News, 2021). Gurabahane-i Laklakan, Osmanlı medeniyetinin hayvanlara yönelik merhamet anlayışının ağdaş bir devamı niteliği taşımaktadır (MotleyTurkey, 2025).

Modernleşme Süreci ve Paradigma Değişimi

19.Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı modernleşme hareketleri, sokak hayvanlarına yönelik geleneksel yaklaşımda köklü değişikliklere yol açmıştır (Gündoğdu, 2017). II. Mahmud döneminden başlayarak batılılaşma etkisiyle şekillenen yeni şehircilik anlayışı, sokak hayvanlarını kent hayatının bir sorunu olarak görmeye başlamıştır (HAYTAP, 2024). Bu dönemde köpeklerin toplatılıp katledilmesi yönünde kurumsallaşan politikalar, geleneksel merhamet anlayışından uzaklaşmanın somut göstergesi olmuştur.

Sokak köpeklerine karşı açılan savaş, geri kalmışlığa karşı açılan savaş çehresine bürünmüş ve bu dönemin önde gelen entelektüelleri köpeklerin imha edilmesinin muasırılığın ilk adımı olduğuna halkı inandırmak için sürekli yazılar yazmışlardır (Obuz, 2024). Bu isimlerin içinde Şinasi, Ebüzziya Tevfik ve Abdullah Cevdet yer almaktadır. Abdullah Cevdet'in sürgünde kaleme aldığı "İstanbul'da Köpekler" isimli eseri, İttihat ve Terakki yönetiminin sokak hayvanlarına yaklaşımını açıkça göstermiştir (Cevdet, 1909).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra batılılaşma çabaları çerçevesinde 1909 yılında İstanbul sokaklarından toplanan on binlerce köpeğin Hayırsız Ada'ya (Sivri Ada) sürgün edilmesi, bu paradigma değişiminin en trajik örneği olarak tarihe geçmiştir (Melikoğlu, 2009). Bu olay, Osmanlı'nın merhamet geleneğiyle tamamen çelişen bir nitelik taşımış ve hayvan hakları alanındaki ilk sivil toplum örgütlenmelerinin doğmasına neden olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi Yasal Düzenlemeleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte hayvan hakları konusu iç siyasette belirgin bir yer edinmeye başlamıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde hayvan hakları konusunda önemli adımlar atılmış, 1926'da kabul edilen 904 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 521 ve 577. maddeleri ile hayvanlara kötü muameleye karşı ilk yasal yaptırımlar getirilmiştir (Yaşar & Yerlikaya, 2004). Aynı dönemde Belediye Zabıta Talimatnamelerinde hayvanların korunmasına yönelik maddeler kabul edilmiş, 1928 yılından itibaren Polis Okullarında konu ile ilgili düzenli konferanslar ve filmler gösterilmeye başlanmıştır (Melikoğlu, 2009).

1932 yılında Sağlık Bakanı Refik Saydam döneminde çıkarılan ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ile Başbakan İsmet İnönü'nün imzasını taşıyan tamim, sahipsiz köpeklerin itlaf edileceğini öngörmüştür (Gadaber Dijital Haber, 2025). Bu düzenleme, Osmanlı döneminin merhamet anlayışından tamamen kopuşu simgeleyen radikal bir yaklaşımı temsil etmektedir.

Modern Dönem Hayvan Hakları Bilincinin Gelişimi

1980'li yıllara gelinceye kadar Türkiye'de hayvanları koruma altına alan kapsamlı bir kanun yapılmamıştır (İlisa e-Dergi, 2023). İlk çalışmalar İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. İsmet Sungurbey tarafından başlatılmıştır (IMDAT Raporu, 2021). Türkiye, 1999'da imzaladığı Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ni 2003'te onaylamış, bu süreç 24 Haziran 2004'te kabul edilen 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile tamamlanmıştır (Öktün, 2021).

Bu kanun, Türkiye'de hayvan haklarıyla ilgili ilk kapsamlı yasal düzenleme olarak tarihe geçmiştir. Kanunun 4. maddesiyle hayvanlara resmi olarak yaşama hakkı tahsis edilmiş, hayvanlara işkence edilmesi ve öldürülmesi yasaklanmış, cezai müeyyideler getirilmiştir (Gürler, 2004). 2021 yılında yapılan değişikliklerle hayvanlara karşı işlenen suçlar kabahatler kanunu kapsamından çıkarılarak Türk Ceza Kanunu kapsamına alınmıştır (Ankara Barosu, 2023).

Kent Yönetimi Pratikleri ve Güncel Durum

Günümüz Türkiye'sinde sokak hayvanları meselesi, yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde ele alınan önemli bir konu haline gelmiştir (Özgün, 2025). Belediyelerin insanlar dışındaki canlılar için de hizmet vermeye çalıştıkları ve kurumsal yapılanmalarında hayvanlarla ilgili birimlerin varlığıyla faaliyet gerçekleştirdikleri görülmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu yerel yönetimlere geniş yetkiler vermekte, belediyelere sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri kurma, onların bakım ve tedavilerini sağlama, eğitim çalışmaları yapma görevi yüklemektedir (Patika, 2023). Kanuna göre sahipsiz hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunlu kılınmış, bu hayvanların kısırlaştırıldıktan, aşılandıktan ve rehabilite edildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esas alınmıştır.

2024 yılında kabul edilen 7527 sayılı kanun değişikliği ile sokak hayvanları politikalarında yeni bir dönem başlamıştır (BBC Türkçe, 2024). Bu düzenleme sahipli ve sahipsiz hayvan kavramlarını daha net tanımlamış, belediyelere barınak kurma yükümlülüğü getirmiş ve sahiplendirme sürecine odaklanan bir yaklaşım benimsemiştir (Resmî Gazete, 2024). Ancak, mevcut barınak kapasitelerinin yetersizliği önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır; ülkede 4 milyon civarında sokakta yaşayan köpek bulunmasına rağmen belediyelere ait barınakların kapasitesi toplam 89 bin civarındadır (VOA Türkçe, 2025).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden başlayarak günümüze uzanan bu tarihsel süreç, Türk toplumunun hayvan hakları konusundaki yaklaşımının geleneksel merhamet anlayışından modern hukuki düzenlemelere doğru evrildiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, kent yönetimi pratiklerinde de kendini göstermiş, yerel yönetimlerin artan sorumluluklarıyla birlikte sosyal belediyecilik anlayışının bir parçası haline gelmiştir. Ancak, tarihsel süreçte yaşanan paradigma değişiklikleri ve güncel uygulamalar arasındaki gerilimler, sokak hayvanları sorununun çok boyutlu yapısını ve çözümünün kompleks doğasını ortaya koymaktadır.

TEORİK ARKA PLAN

Sokak hayvanları sorununu kapsamlı biçimde kavrayabilmek için üç temel disiplinin "ekoloji, sosyoloji ve kamu yönetimi" perspektiflerinden hareket eden teorik bir ereve oluşturmak gereklidir. Bu bölümde, ekoloji, sosyoloji ve kamu yönetimi perspektiflerinden konuya dair temel kavramlar ve yaklaşımlar ele alınmaktadır.

Ekolojik boyutta, kedi ve köpek popülasyonlarının kent ekosistemine etkileri ve geri besleme mekanizmaları, türler arası etkileşim, kaynak rekabeti ve biyolojik çeşitlilik bağlamında ele alınmalıdır. Carson'ın (1962) klasik yapıtı *Silent Spring*, insan etkisinin ekolojik dengeleri nasıl bozduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koyarken, Türkiye'deki sahipsiz hayvan popülasyonlarının kent ekosistemine ve halk sağlığına yönelik riskleri inceleyen Aykanat (2024) ve Gündoğdu (2017)'nin yapmış oldukları çalışmalar, yerel mecralarda ekolojik dinamikleri ayrıntılı biçimde analiz etmiştir.

Sosyolojik açıdan, sokak hayvanları meselesini toplumsal değerler, normlar ve kamusal algı ekseninde değerlendirilmektedir. Durkheim'ın (1893) toplumsal gerçeklik kavramı, hayvan hakları bilincinin kolektif temsil biçimlerini açıklarken; Gündoğdu'nun (2017) Türkiye rneğinde sokak hayvanlarına yönelik sosyal tutum ve davranışları betimleyen çalışması, sorun karşısındaki toplumsal kutuplaşmayı ve dayanışma örüntülerini ortaya koymaktadır. Ayrıca Obuz (2024), hayvan refahı bağlamında toplumun etik sorumluluk algısını tartışarak, yerel halkın hayvan hakları hareketleriyle etkileşimini teorik temellere dayandırmıştır.

Kamu yönetimi boyutunda ise sokak hayvanlarıyla ilgili politika üretimi, yerel yönetimlerin kapasite, kurumsal yapı ve yönetim yaklaşımları ışığında ele alınmalıdır. Osborne ve Gaebler'in (1992) *Reinventing Government* yaklaşımı, kamu hizmetlerinin esnek ve katılımcı yapılarla yeniden yapılandırılmasının önemini vurgularken, Türkiye'de sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde hayvan hakları uygulamalarını inceleyen özgün (2025) ve Patika (2023) raporları, belediyelerin sahipsiz hayvan bakım evleri kurma, kısırlaştırma ve rehabilitasyon süreçlerini yönetsel bir model olarak sunmaktadır. Böylece, ekolojik denge, toplumsal değerler ve kurumsal kapasitenin keşiştiği bu üç boyut, sokak hayvanları sorununa bütüncül bir analiz imkni sağlayacak teorik temeli oluşturmaktadır.

MEVCUT DURUM ANALİZİ

Sokak Hayvanları ve Kent Ekosistemi Perspektifi

Türkiye’de sokak hayvanı nüfusuna dair kesin kayıt bulunmamakla birlikte, en güncel resmî ve sivil kaynaklar sahihsiz köpek sayısını yaklaşık olarak 4 milyon ile 6,5 milyon aralığında tahmin etmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre, ülkedeki sokak köpeklerinin sayısı yaklaşık 4 milyon civarındadır (Daily Sabah, 2024). Buna benzer şekilde, Hayvan Hakları İzleme Komitesi ve Yaşamdan Yana Derneği’nin 2025 raporu da belediyelerin verilerine dayanarak aynı tahmini teyit etmektedir (VOA Türkçe, 2025). Öte yandan bazı veteriner hekim ve akademik çevreler, Dünya Sağlık Örgütü’nün “insan nüfusunun %10’u kadar sokak hayvanı” öngörüsünden hareketle Türkiye’deki sahihsiz köpek sayısını 6,5 milyon olarak ifade etmektedir (Üsküdar Üniversitesi, 2025). Gerçek sayı, verilerin toplanma yöntemleri arasındaki farklılıklar ve kayıtlardaki eksiklikler nedeniyle net olarak tespit edilememektedir.

Türkiye’de sokak hayvanları sorunu sadece sayısal bir popülasyon problemi olmanın ötesinde, kent ekosisteminin karmaşık yapısı içinde ekolojik, sosyal ve yönetsel boyutlarıyla ele alınması gereken çok katmanlı bir meseledir. Kentleşme hızla ilerlerken, doğal habitat alanlarının daralması, yapılaşmanın artması ve insanların mekânsal yoğunlaşması, sokak hayvanlarının yaşam şartlarını derinden etkilemektedir (Tandoğan, 2024).

Kentleşme, modern toplumların doğayla olan ilişkisini radikal biçimde değiştiren kaçınılmaz bir süreçtir. Doğal yaşam alanlarının yerini betonarme yapılar alırken, sokak hayvanları kent ekosisteminin görünmez ama kritik sakinleri olarak önemini korumaktadırlar (Şendal, 2024). Sokak hayvanları popülasyonlarının kent ekosistemine etkileri ve oluşturduğu halk sağlığı riskleri önem taşımaktadır. Başta sokak köpekleri ve kediler olmak üzere sahihsiz hayvanlar, doğal dengeyi ve diğer canlıları etkileyebilmektedir. Örneğin, sokak kedilerinin sayıca artması şehirlerde kuş popülasyonları üzerinde predasyon baskısını artırarak biyolojik çeşitliliğe zarar verebilir. Benzer şekilde sokak köpekleri, zaman zaman sürüler oluşturarak kırsal alanlarda yaban hayatını veya kent çeperinde çiftlik hayvanlarını tehdit edebilmektedir. Sokak hayvanlarının plansız beslenmesi, yani insanlar tarafından gelişmiş mama veya gıda verilmesi, ekosistemdeki besin döngüsünü bozmakta; bu hayvanların yoğunlaştığı alanlarda organik atık miktarı artmakta ve bu durum böcek ve kemirgen popülasyonlarında artışa neden olabilmektedir. Plansız besleme aynı zamanda, yırtıcı türlerin şehir merkezlerine yaklaşma eğilimini de tetikleyebilmektedir. Kentsel alanlarda artan sokak hayvanı nüfusu, şehir çeperlerinde yaşayan tilki, sansar, çakal gibi yaban hayvanlarıyla daha fazla temas kurmalarına neden olmaktadır. Bu durum: kuduz, uyuz, distemper (gençlik hastalığı) gibi hastalıkların yaban hayatına bulaşmasına ve yaban hayvanlarının da şehir merkezine inmeye başlamasıyla oluşan çift yönlü geçiş, hem yaban hayatı hem de insan sağlığı açısından risk oluşturmaktadır.

Ekolojik perspektiften belki de en kritik unsur, zoonoz (hayvandan insana geçen) hastalık riskleridir. Başboş hayvanlar kuduz (rabies), paraziter enfeksiyonlar ve diğer hastalıkların taşıyıcısı olabileceğinden, insanlar ve evcil hayvanlar için sağlık tehdidi oluşturmaktadırlar. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Türkiye’yi kuduz riski yüksek ülkeler kategorisine almıştır (Toptaş, 2024). Türkiye’de 2023 yılında kuduz şüphesiyle sağlık kuruluşlarına başvuran insan sayısı 438 bine ulaşarak önceki yılların neredeyse iki katına çıkmıştır. Bu veriler, sokak hayvanlarının kontrolsüz popülasyonunun halka açık alanlarda önemli bir halk sağlığı sorunu teşkil edebileceğini göstermektedir. Özellikle metropoller ve turistik merkezlerde sokak hayvanlarının yoğunluğu, Avrupa ülkelerinin seyahat uyarılarına bile yansımıştır: Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika ve Hollanda gibi ülkeler, Türkiye’ye gidecek vatandaşlarına sahihsiz köpeklerin saldırgan olabileceği, kuduz aşısı yaptırmaları gerektiği yönünde tavsiyeler yayınlamıştır (Toptaş, 2024). Bu uluslararası yankı, Türkiye’de mevcut

durumun küresel ölçekte de endişe uyandırdığını göstermektedir. Ek olarak, 2019'dan bu yana her yıl Türkiye genelinde 150-500 arasında hayvan kuduz vakası tespit edilmiş ve bazı bölgelerde 6 aya varan karantinalar uygulanmak zorunda kalınmıştır. Bu durum, ekolojik ve epidemiyolojik açıdan sorunun ciddiyeini ortaya koymaktadır.

Ekolojik Fonksiyonlar ve Kentsel Biyoçeşitlilik

Kent ekosistemi içinde kediler, köpekler ve diğer sokak hayvanları biyo-çeşitliliğin kritik unsurlarından olup, kentsel ekolojinin korunmasında rol oynamaktadırlar. Örneğin, İstanbul'da yapılan bir çalışmada sokak hayvanlarının kent ekosistemine doğrudan fizyolojik ve ekolojik katkıları olduğunu, yerel popülasyonların ekolojik dengeye hizmet ettiğini ortaya konmuştur (Ürgüplü, 2021). Sokak hayvanları özellikle kemirgen popülasyonlarının kontrolünde kritik bir işlev üstlenmektedirler (şendal, 2024; rgpl, 2021). Aynı zamanda, organik atıkların doğal tüketicileri olarak evre kirliliğinin azaltılmasına katkı sağlamaktadırlar (PetCheck, 2025; Ürgüplü, 2021; TUBA, 2024). Sokak hayvanları ve insanlar arasındaki etkileşim, kent sakinlerinin psikolojik sağlığında terapotik bir etkiye sahiptir; stres azaltma ve sosyal bağların güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır (şendal, 2024).

Kent, insan merkezli bir yapı olmakla birlikte, burada yaşayan tüm türlerin ortak yaşam alanıdır. Doğal alanların kentlerde azalması ve bozulması, sokak hayvanlarının yapay habitatlarda yaşamaya zorlanmasına ve tür çeşitliliğinde azalmaya neden olmaktadır (McKinney, 2002; Alkan, 2016). Buna karşılık kent parkları gibi yeşil alanlarda sokak hayvanlarının varlığı biyoçeşitliliği desteklemekte ve kent sakinlerine psikolojik faydalar sunmaktadır.

Kentleşme Sürecinin Sokak Hayvanları zerindeki Baskısı

Kentleşme, hızlı nüfus artışı ve fiziksel yayılma süreçleriyle sokak hayvanlarının yaşam alanlarını daraltmakta, besin ve barınak kaynaklarına erişimlerini kısıtlamakta ve insan-hayvan çatışmalarını artırmaktadır.

Kentleşme sürecinde toplumların sokak hayvanlarına bakışı, kentsel estetik kaygılar ve halk sağlığı endişeleriyle şekillenmektedir. Yoğun yerleşimlerde hayvanlardan kaynaklanan gürültü, koku ve bulaşıcı hastalık riski algısı, hayvanlara yönelik olumsuz tutumları artırmaktadır. Bu durum, hayvanların şehir merkezlerinden uzaklaştırılması veya toplanarak barınaklara kapatılması gibi uygulamaları yaygınlaştırmaktadır (Daily Sabah, 2024).

Kentleşme, 20. yüzyılın sonlarından itibaren özellikle gelişmekte olan lkelerde hız kazanmış; yeşil alanların hızlıca betonlaşması, atık yönetim sistemlerinde yaşanan yetersizlikler ve planlama eksiklikleri sokak hayvanlarının varoluş koşullarını zorlaştırmıştır (Daily Sabah, 2024). Türkiye'de de son on yılda artan kentsel nüfus ve buna bağlı altyapı ihtiyaı, başta sahipsiz köpek ve kedi poplasyonları olmak üzere sokak hayvanlarını doğrudan etkilemiştir (VOA Türkçe, 2025).

Kentsel yayılma, doğal habitatların ortadan kalkmasına neden olarak ekolojik dengeyi bozmaktadır. Sokak hayvanları, besin zincirinin alt basamaklarında yer aldığından, yeşil alan kaybı ve atık toplama noktalarındaki düzensizlikler besin erişimini sınırlamaktadır. Örneğin, Marmara Bölgesi'nde yapılan bir saha çalışması, yeşil alan oranı %20'nin altına düştüğünde sokak hayvanı yoğunluğunda %30 azalma olduğunu ortaya koymuştur (Üsküdar Üniversitesi, 2025).

Türkiye ve dünya genelindeki hızlı kentleşme, sokak hayvanlarının yaşam alanlarını önemli ölçüde daraltmakta ve onları insan kaynaklı tehlikelere maruz bırakmaktadır. Yoğun trafik, kentsel dönüşüm projeleri ve artan yapılaşma, hayvanların yaşam kalitesini düşürerek ölüm riskini artırmakta; yaygın trafik kazaları ve insan-hayvan çatışmaları kent güvenliğini

tehdit etmektedir (TUBA, 2024; Kent Akademisi, 2022; Yıldırım, 2019; Özentürk, 2020). Kentsel dönüşüm nedeniyle hayvanların barınak ve beslenme alanlarından uzaklaşmaları, onları şehir dışına ve daha az güvenli ortamlar ile karşı karşıya bırakmaktadır (Yıldırım, 2019).

Modern kentlerde betonlaşma ve yeşil alanların daralması, sokak hayvanlarının doğal yaşama uyumunu zorlaştırmaktadır (Alkan, 2016). Bu durum, kent ekosisteminde biyoçeşitliliğin azalmasına ve ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır (McKinney, 2002).

Yoğun betonlaşma, kentsel açık ve yeşil alanların azalması sokak hayvanlarının beslenme ve barınma imkânlarını kısıtlamaktadır (Özentürk, 2020). Ayrıca kentsel dönüşüm projeleri sırasında hayvanların yerlerinden edilmesi, ekolojik ve sosyal sorunları daha da derinleştirmektedir. Kentsel ekosistemdeki bu değişimlere karşı hayvanların uyum sağlaması zorlaşmakta ve hayvanların refah seviyesi düşmektedir (Yalçın, 2020).

Toplumsal ve Psikososyal Boyutlar

Kentlerdeki sokak hayvanları aynı zamanda insanların yaşam kalitesini ve psikolojik sağlığını etkileyen varlıklardır. İnsan-hayvan ilişkileri, kent kültürünün önemli bir parçası olmuş, sosyal aidiyet ve empati kurumu topluluklarda anlam kazanmıştır (Bölünet, 2024). Ancak, kentlerde yaşayan insanların bir kısmı sokak hayvanlarını "sorunlu fazlalık" olarak algılamakta, bu da sosyal çatışmalara sebep olmaktadır (Yalçın, 2020). Köpek fobisi (Kinofobi) ve Kedi Fobisi (Ailurofobi) olan insanların psikolojik olarak zarar görmesi de söz konusu olabilmektedir.

Sosyolojik olarak insan-hayvan ilişkisi, şehirleşme ve kültürel tutumlar önemli bir arka plan oluşturur. Kediler ve köpekler binlerce yıldır insanların yanında evcilleştirilmiş türler olup geçmişte bekçilik, avcılık, zararlı kontrolü gibi işlevler üstlenmişlerdir. Ancak modern kent yaşamında bu fayda ilişkisi azalmış, buna karşın evcil hayvan sahiplenme bir hobi ve statü göstergesi haline gelmiştir (Onay, 2023).

Sokak hayvanlarına karşı toplumsal tutumlar gelir seviyesi, eğitim düzeyi ve bölgesel farklılıklara bağlı olarak değişebilmektedir. Yüksek gelir grubunda yaşayan bireyler, hayvanların bakımına daha fazla destek verirken, düşük gelirli topluluklarda hayvanlara yönelik olumsuz tutumlar daha yaygındır (Konda Kamuoyu Raporu, 2024). Hayvan besleme ve sahiplenme kültüründe artış, sosyal dayanışma ve toplumsal empatiyi güçlendirmektedir (Marmara Belediyesi, 2025). Hayvanların kent yaşamında bulunması, insanların psikolojik sağlığına da destek olmaktadır. Sokak hayvanlarıyla kurulan bağlar, özellikle yaşlı, yalnız veya ruhsal sorunları olan bireyler için önemli sosyal destek mekanizmalarıdır (Sokak Hayvanları Sempozyumu, 2024).

Gürültü, hijyen sorunları ve güvenlik endişeleri, bazı kent sakinlerinde olumsuz algılar oluşturmakta ve sosyal gerilimlere zemin hazırlamaktadır (Şendal, 2024). Bu sosyal dinamikler, belediyelerin hayvanlarla ilgili politikalarını etkilerken, toplumun tüm kesimleri için dengeli çözümler üretilmesini gerektirmektedir.

Sosyal Gerilimler ve Çatışmalar

Kentlerde sokak hayvanları kaynaklı zararlar ve can güvenliği tehditleri bazı alanlarda sosyal çatışmalara zemin hazırlamaktadır (Bârîka Göncü, 2024). Gürültü, koku, insanlara yönelik saldırılar gibi sorunlar, özellikle kalabalık ve yoksul mahallelerde toplumsal gerilimi artırmaktadır. Bu durum, hayvan hakları savunucuları ile bazı yerel halk arasında görüş ayrılıklarına neden olmaktadır (Doğruluk Payı, 2024).

Türkiye’de kentleşme sürecinde, bir yandan evlerde beslenen kedi/köpek sayısı artarken, sokağa terk edilmiş hayvanların da sokak nüfusuna katılmasıyla sahipsiz hayvan

sorunu büyümüştür. Toplum içinde bu konuya ilişkin görüşler keskin biçimde ayrılmaktadır: Bir kesim, sokak hayvanlarına karşı derin bir şefkat ve koruma duygusuyla yaklaşırken, diğer kesim ise özellikle saldırgan hayvanlar nedeniyle korku ve öfke duymaktadır. Nitekim uzmanlar, sorunun “sevgi ve öfke arasında sıkışıp kalan” duygusal tepkilerle ele alındığını belirtmekte, köklü çözümler üretilmediğine dikkat çekmektedir (İşler, 2024). Bu ayrışma, sosyal medyada ve gündelik tartışmalarda net şekilde görülür: Hayvanseverler sokak hayvanlarını besleme ve koruma kampanyaları düzenlerken, mağdur olanlar ve onları destekleyenler ise daha radikal önlemler talep etmektedirler. Bu sosyolojik gerilim, zaman zaman iki grup arasında karşılıklı suçlamalara ve sert polemiklere yol açmaktadır. Ayrıca, bazı kişi ve grupların “mama lobisi” gibi komplo söylemleriyle, sahipsiz hayvanların varlığından maddi çıkar sağlayan kesimler olduğu iddiasını ortaya attığı da görülmektedir.

Öte yandan, hayvanlara yönelik şiddet olayları ve bunlara verilen tepkiler de toplumun vicdanını sarsmakta; hayvana şiddetin insan toplumuna da zararlı olacağı fikrini güçlendirmektedir. Bu kapsamda hayvan hakları savunucuları, hayvanların hukuki statüsünün “mal” değil “can” olarak tanınması ve haklarının güvenceye alınması için mücadele etmektedir. Kısacası, sosyolojik planda sokak hayvanları meselesi, toplumsal değerler, etik, korkular ve merhamet gibi duyguların kesiştiği karmaşık bir yapıya sahiptir.

Son yıllarda bazı trajik hadiseler, sokak köpekleri sorununu gündemin üst sıralarına taşımıştır. Örneğin 2021’de Gaziantep’te bir çocuğun sokak köpeklerinin saldırısına uğraması ve ağır yaralanması, 2022’de Antalya’da 9 yaşındaki Mahra Melin Pınar’ın başıboş köpeklerden kaçarken araç çarpması sonucu hayatını kaybetmesi toplumda infial yaratan olaylardandır (Ufuk, 2024). Bu tür olaylar sonrası yakınlarını kaybeden veya zarar gören aileler bir araya gelerek Güvenli Sokaklar Derneği gibi platformlar oluşturmuştur. Bu grup ve destekçileri, “sokakta sıfır köpek” hedefini savunmaktadır. Mağdur ailelerin bakış açısına göre; çocukların ve insanların güvenliği her şeyden önce gelmeli, devlet sokak hayvanlarını toplayıp ya bakımevlerinde tutmalı ya da agresif olanları itlaf etmelidir.

Hayvanseverler ve hayvan hakları savunucuları sokak hayvanlarına yönelik olası şiddet veya itlaf uygulamalarına kesin bir dille karşı çıkmaktadır. Bu grup, sahipsiz hayvanların da yaşam hakkı olduğunu, sorunun insancıl yöntemlerle çözülmesi gerektiğini savunur. Türkiye’de HAYTAP (Hayvan Hakları Federasyonu), HAÇİKO, PAWGUARD, Hayvanları Koruma Kurtarma Derneği (HAYKURDER) gibi birçok STK aktif şekilde çalışmalar yürütmektedir. Hayvan hakları savunucuları, sokak hayvanlarının uyutulmasını öngören yasa tasarılarına “katliam” diyerek karşı kampanyalar başlatmıştır. Nitekim 2023 yılı başında itlaf iddialarına karşı Change.org üzerinde “Katliama Hayır” başlıklı bir imza kampanyası açılmış ve kısa sürede 100 binin üzerinde imza toplanmıştır (Ufuk, 2024). Bu kesim, çözümün kısırlaştırma seferberliği, kaza riskine karşı hayvanların güvenli alanlara alınması ve sahiplendirme kampanyaları ile mümkün olacağını dile getirmektedir. Ayrıca hayvanseverler medyada ve sosyal platformlarda, sokak hayvanlarına kötü muamele eden belediyeleri ve kişileri ifşa ederek baskı kurmaya çalışmaktadır. Hayvan hakları cephesinin önemli bir argümanı da, uyutma (ötenazi) yönteminin sorunu çözmeyeceği yönündedir. Bu görüşe göre, öldürmek geçici bir çözümdür; yerine yenileri geleceği için nüfus azalmayacak, üstelik insani açıdan da kabul edilemez bir uygulama olacaktır. Bunun yerine “yaşam hakkı” ilkesi gereği herkesin üzerine düşeni yapması (hayvanları kısırlaştırmak, barınak koşullarını iyileştirmek, terk etmemek vb.) gerektiği savunulmaktadır. Hayvanseverler arasında fanatik yaklaşımlar sergileyen bazı gruplar olsa da, örneğin yasa gereği tehlikeli ırk köpekleri toplamaya çalışan ekiplere engel olma, radikal protestolar düzenleme gibi genel olarak STK’lar barışçıl yöntemlerle sorunu çözmeye odaklanmaktadır. Ancak resmi bir makam tarafından dile getirildiği üzere, bazı “radikal hayvansever” grupların fanatik davranışları, kanuna uygun faaliyetlerin yapılmasını zorlaştırabilmektedir (İşler, 2024).

Bu sorunlara ek olarak, yerel yönetimlerde çalışan Veteriner Hekim ve hayvan sağlığında çalışan personellerin hayvan sever olduklarını iddia eden vatandaşlar ile yaşadıkları olumsuz durumlar (hakaret, küfür, aşağılama, tehdit vb.) da sık olarak meydana gelmektedir.

Sonuçta, çözüm çabalarında denge gözetmenin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Mevcut sosyolojik karmaşanın çözümü için politikaların çok taraflı ve katılımcı bir yaklaşımla oluşturulması, STK'lar, yerel yönetimler ve akademik çevrelerin işbirliği kritik önem arz etmektedir (Youth Think Tank, 2025).

Medyanın Rolü ve Kamuoyu

Türk medyası, sokak hayvanları tartışmasında önemli bir aktördür. Özellikle sansasyonel olaylar medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmakta ve kamuoyu tepkisini şekillendirmektedir. Ulusal gazeteler, televizyonlar ve internet haber siteleri, hem saldırı vakalarını hem de hayvanlara yönelik şiddet olaylarını manşetlere taşımaktadır. Örneğin bir yanda "Sokak köpekleri dehşet saçtı" başlıklı haberlerle toplumdaki korku pekişirken, diğer yanda "Belediye barınağında hayvanlara eziyet" tarzı haberlerle hayvanseverlerin tepkisi gündeme getirilmektedir. Bu ikili durum, medya söylemlerinde de kutuplaşmaya yol açmaktadır. Sosyal medyada da #SokakKöpekleri ve #BaşiboşKöpekSorunu gibi etiketlerle binlerce paylaşım yapılmakta; karşı cepheler birbirini suçlayan paylaşımlarda bulunmaktadır. Bazı medya köşe yazarları Avrupa ülkelerinin sokak hayvanı sorununu geçmişte toplu itlaflarla çözdüğünü öne sürerek benzer bir yaklaşımı Türkiye'de de savunmaktadır. Öte yandan, daha çevreci ve hak temelli bakış açısına sahip yazarlar ise uzun vadeli ve insancıl çözümlere odaklanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası medya da zaman zaman Türkiye'deki durumu haber yapmaktadır; özellikle yabancı turistlerin sokak köpeklerinden korunmak için uyarılması, Guardian, Washington Post gibi basın organlarında yer almıştır. Medyanın bu konudaki gücü, siyaset üzerinde de etkilidir: Artan haber ve görüntüler, kamuoyu baskısını yükselterek siyasetçileri adım atmaya zorlamaktadır.

Siyasi Partiler ve Yasal Düzenlemeler

Sokak hayvanları sorunu, Türkiye siyasetinde partiler üstü bir konu gibi görünse de çözüm yaklaşımları açısından farklı tonlamalar mevcuttur. İktidardaki AK Parti, son dönemde artan şikayetler üzerine 2023-2024'te yeni bir yasa teklifi hazırlığına girişmiştir. Bahadır Yenışehirlioğlu başkanlığında yürütülen çalışmada Tarım, İçişleri, Sağlık ve Çevre Bakanlıklarının ortak çalıştığı; amaçlarının "herkesin kabul edebileceği bir çözüm" bulmak olduğu belirtilmiştir. Bu teklifin ilk taslaklarında, "30 gün içinde sahiplendirilemeyen barınaktaki köpeklerin uyutulması" gibi radikal bir önlem yer almış; bu da AK Parti içinde dahi tartışmalara yol açmıştır. Parti sözcüsü Ömer Çelik, toplumda zıt talepler olduğunu, henüz netleşen bir karar olmadığını ifade ederek dengeli bir dil kullanmıştır. Muhalefet cephesinde, özellikle CHP ve Yeşil Sol Parti (HDP) gibi partiler hayvan hakları vurgusunu ön planda tutmaktadır. CHP Genel Başkanı Özgür Özel, gündeme gelen uyutma önerisine karşı çıkarak TBMM Hayvan Hakları Komisyonu raporundaki "Hayvan Hakları Fonu" önerisinin hayata geçirilmesini savunmuştur (Ufuk, 2024). Yani merkezi bütçeden bir fon oluşturularak kısırlaştırma ve bakımevi faaliyetlerinin finanse edilmesi teklif edilmektedir. İYİ Parti ve MHP de kendi belediyeleri üzerinden çeşitli uygulamalar denemekte; genelde kısırlaştırma ve barınak yapımına destek vermektedirler. 2024 yerel seçimleri yaklaşırken bazı belediye başkan adaylarının "sokak hayvanı sorununu çözme" vaadinde bulundukları gözlenmiştir. Örneğin bir bölgede tüm sokak köpeklerini yeni kurulacak bir doğal yaşam alanına toplama projesi, başka bir yerde mama odaklı besleme istasyonları kurma taahhüdü dile getirilmiştir. Ayrıca devletin en üst kademesi de konuya müdahil olmuştur: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Aralık 2021'de yaşanan bir saldırı olayının ardından belediyelere sokaklardaki

tehlikeli köpeklerin barınaklara alınması talimatını vermiştir. Bu talimat sonrası yüzlerce köpek toplanmış ancak barınak kapasitesi yetersizliği nedeniyle bazı bölgelerde hayvanların ormanlık alanlara terk edildiği iddiaları ortaya çıkmıştır, bu da yeni tartışmalar yaratmıştır. Yasama süreci açısından bakıldığında, 2025 Mayıs ayında Anayasa Mahkemesi önemli bir karara imza atmıştır: CHP'nin, 2021'deki yasal değişikliklerin bazı maddelerinin iptali için yaptığı başvuruyu reddeden mahkeme, yeni sokak hayvanları yasasının tüm hükümlerinin yürürlükte kalmasına hükmetmiştir (ICAM, 2025). Bu karar, uyutma dahil tüm tartışmalı maddelerin uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Bunun üzerine uluslararası hayvan refahı kuruluşları (örn. ICAM) hükümete çağrı yaparak insancıl yöntemlerden vazgeçilmesini gerektiğini vurgulamıştır (ICAM, 2025).

Sonuç olarak siyasi alanda, bir yanda kamu güvenliği kaygısıyla sert önlemler almaya yönelenler, diğer yanda hayvan hakları çizgisinde insancıl çözümleri savunanlar bulunmaktadır. Bu dinamik dengenin nasıl kurulacağı, yürürlüğe konacak politikaların başarısı açısından belirleyici olacaktır.

Yasal Düzenlemeler ve Yönetim Yapıları: Türkiye'de Sokak Hayvanları Yönetimi

Kentleşme, sokak hayvanlarının yaşam koşullarını çok boyutlu olarak zorlamakta; ekolojik denge, halk sağlığı ve sosyal uyum açısından riskler doğurmaktadır. Yönetimsel kapasitenin güçlendirilmesi, toplum bilincinin artırılması ve kentsel planlamada hayvan refahı unsurlarının entegrasyonu, bu baskıyı hafifletecek temel stratejilerdir

Yönetimsel açıdan bakıldığında, belediyelerin altyapıları ve mevcut kaynakları, hızla artan sokak hayvanı sayısını kontrol etmekte yetersiz kalmaktadır (Kent Akademisi, 2022). Barınak kapasiteleri ve veteriner hizmetleri çoğu kentte yetersiz olup, etkin sokak hayvanları popülasyonu kontrolü için gereken kısırlaştırma ve aşılama programları aksamakta ya da standart bir sistematikten yoksun durumda gerçekleşmektedir (TUBA, 2024). Bu durum hem hayvan hakları hem de toplum sağlığı yönünden olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

Yerel yönetimlerin sokak hayvanları için kullandığı bütçeler, barınak yapımı, veteriner hizmetleri, aşılamalar ve kısırlaştırma programlarına kaynak ayrılması gibi harcamaları içermektedir. Bu harcamalar, genellikle belediyelerin toplam bütçelerine kıyasla önemli oranlar tutmaktadır (Marmara Belediyesi, 2025). Bununla birlikte, etkili nüfus kontrolü sağlanmadığında sağlık ve güvenlik alanında ortaya çıkan maliyetler çok daha yüksek seviyelere ulaşabilmektedir (Konda, 2024).

Sokak hayvanlarının durumu mevzuat, kurumsal sorumluluklar ve uygulama ekseninde değerlendirilmelidir. Türkiye'de 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, sahihsiz hayvanlara yaklaşımı şekillendiren temel yasadır. Bu yasa ve ilgili yönetmelikler, belediyelere "yakalama-kısırlaştırma-aşılatma-yerine bırakma" (kısaca Kısırlaştır-Aşıla-Serbest Bırak, KASB) yöntemini uygulama görevi vermiştir (Aydoğdu-Meral, 2023). Yani yasaya göre belediyeler, sokakta yaşayan kedi ve köpekleri toplayıp kısırlaştırdıktan sonra, eğer sahiplendirilemezlerse aldıkları yere geri bırakmakla yükümlüdür. Ayrıca hayvanların kayıt altına alınması, bakım ve rehabilitasyon merkezleri kurulması da öngörülmüştür. 5199 sayılı Kanun, Türkiye'de ilk kapsamlı yasal çerçeveyi oluşturmakla birlikte, uygulamada çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Yasanın uygulanmasını izlemek üzere 2019'da Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde kurulan Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu, uygulamadaki eksiklikleri tespit ederek bir rapor hazırlamıştır. Bu rapordaki öneriler doğrultusunda 2021 yılında 7332 sayılı Kanun ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, evcil hayvanlara mikroçip takma zorunluluğu getirilerek terk edilen hayvanların eski sahiplerinin tespitini kolaylaştırmak hedeflenmiştir (Ekoloji, 2024). Ayrıca tehlike arz eden ırkların kontrolü, petshop'larda kedi-köpek satışının yasaklanması, belediyelere yeni bakımevleri kurma yükümlülüğü gibi

düzenlemeler de getirilmiştir. Ancak, yerel yönetimlerin kapasiteleri ve kaynakları sınırlı kaldığından, yasa değişiklikleri istenen etkiyi henüz tam olarak gösterememiştir.

Sokak hayvanları konusunda kurumsal sorumluluk karmaşası da önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Sokak hayvanlarının yönetimi Tarım ve Orman Bakanlığı'nın koordinasyonunda görünse de, fiiliyatta belediyeler, çevre/idari otoriteler ve sağlık birimleri arasında yetki dağınlıklığı yaşanmaktadır (İşler, 2024). Bu durum, politikaların tutarsız uygulanmasına yol açmaktadır. Örneğin, bazı belediyeler etkin kısırlaştırma programları yürütürken, bazıları yeterli veterinerlik hizmeti sunamamakta; bazı bölgelerde ise hayvan barınakları hiç bulunmamaktadır. Yine merkezi düzeyde finansman ve denetim yetersiz kalmıştır. Bütçe kısıtları ve veteriner işleri birimlerinin kurumsal olarak geri planda kalması, sorunun büyümesinde pay sahibidir. Neticede, kamu yönetimi açısından sokak hayvanları sorunu, yasal çerçeve ile saha uygulaması arasındaki boşluklar ve çok aktörlü bir yapıda koordinasyon eksikliği nedeniyle özüksüz kalmıştır.

Türkiye'de sokak hayvanları konusunda yasal düzenlemeler, tarihsel birikimin ve toplumsal taleplerin ürünü olarak 2004 yılında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile kapsayıcı bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır. Ancak 2024 yılı temmuz ayında bu kanunda önemli değişiklikler yapılmış ve yürürlüğe giren yeni düzenlemelerle sokak hayvanlarının korunması ve yönetimi sistematik bir yapıya kavuşturulmuştur (Dergipark, 2025; Resmî Gazete, 2024).

5199 Sayılı Kanun'un Temel Hükümleri:

5199 sayılı Kanun, hayvanların yaşam hakkını koruma altına alırken, belediyelere sokak hayvanlarını yakalama, kısırlaştırma, aşılama, barınaklarda bakım ve sahiplendirme yükümlülüğü getirmektedir (Mevzuat, 2024). Kanun, sahipli ve sahipsiz hayvanların korunmasında eşit sorumluluklar getirirken, hayvanlara kötü davrananlara karşı cezai yaptırımlar da düzenlenmiştir.

2024 Yılı Değişiklikleri ve Yeni Sokak Hayvanları Yasası:

2024 yılında yapılan değişikliklerle; hayvanların sahipli ve sahipsiz olarak net şekilde ayrılması, sahipsiz hayvanların barınaklara alınması ve kayıt altında tutulması zorunlu hale getirilmiştir (TBB Meclisi, 2024). Kanunda ötenazi uygulamasının belirli koşullarda yapılabilmesinin önü açılmıştır ki bu madde toplumun geniş kesimleri tarafından yoğun eleştirilmiştir (Kadim Hukuk, 2025).

Belediyelerin sosyal belediyeçilik anlayışı gereği, hayvan koruma birimleri oluşturmaları zorunlu kılınmış, personel sayısı, veteriner hizmetleri ve barınakların standartları artırılmıştır (Dergipark, 2025). Ayrıca, hayvan sağlığı ve refahını gözetken izleme mekanizmaları kurulması, raporlama ve denetim süreçlerinin şeffaflaştırılması öngörülmüştür (AKDER, 2024).

Yasal Düzenlemelerde ve Uygulamadaki Aksaklıklar

Türkiye'de sokak hayvanlarının korunması ve yönetimi için 2004 yılında çıkarılan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, 2024 yılında önemli değişikliklere uğramış ve yürürlüğe giren yeni düzenlemelerle sokak hayvanlarının korunmasında daha aktif bir rol verilmiştir. Ancak uygulamada birçok aksaklık ve tartışmalı noktalar devam etmektedir.

Uygulamada belediyeler, özellikle küçük ölçekli yerleşimlerde yeterli kaynak ve personel eksikliği nedeniyle kanun yükümlülüklerini etkin şekilde yerine getirememektedir (Sosyal Belediyeçilik, 2025). Barınak kapasiteleri tüm sokak hayvanlarını barındıramamakta, aşılama ve kısırlaştırma oranları hedeflerin oldukça gerisindedir (TUBA, 2024).

Mevzuattaki Yenilikler ve Belediyelere Yüklenen Sorumluluklar:

Yeni yasa, belediyelerin sorumluluklarını artırmış; barınak açma, kısırlaştırma, aşılama, kayıt tutma, sahiplendirme gibi işlemleri yasal zorunluluk haline getirmiştir. Belediyelerin bütçelerinin belirli bir oranını hayvan bakımevleri için ayırması gerekmekte, bu oran büyükşehirlerde binde 3, diğer belediyelerde binde 5 olarak tanımlanmıştır (Resmî Gazete, 2024). Bu düzenleme belediyelerin hayvan bakımındaki rolünü güçlendirmekle birlikte, özellikle küçük belediyelerin mevcut ekonomik ve teknik kapasitesini zorlamaktadır (Kadim Hukuk, 2025).

Sokak hayvanları yönetimi, belediyelerin bütçelerinde önemli pay tutan maliyetleri beraberinde getirirken, yerel ekonomiye de doğrudan ve dolaylı etkiler sağlamaktadır. Barınaklar, veterinerlik hizmetleri, aşılama ve kısırlaştırma programları ciddi finansal kaynak gerektirmektedir (Marmara Belediyesi, 2025). Öte yandan, etkin yönetilen programlar uzun vadede sağlık ve güvenlik maliyetlerinde azalma sağlamaktadır (TUBA, 2024).

Hukuksal Tartışmalar ve İnsan Hakları/Hayvan Hakları ile İlişkisi:

Sokak hayvanlarının refahı, yalnızca hayvan hakları açısından değil, toplum sağlığı ve yaşam kalitesi bağlamında da değerlendirilmektedir. Türkiye’de 2004 yılında yürürlüğe giren 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, hayvanlara yönelik şiddeti ve ihmali önlemeyi amaçlamaktadır (T.C. Resmî Gazete, 2004). Ancak uygulamada cezai yaptırımların yetersizliği, belediyelerin kaynak eksikliği ve mevzuat kargaşası önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır (VOA Türkçe, 2025).

İnsan Hakları ve Hayvan Hakları Etkileşimi:

Hayvanlara yönelik şiddet eylemlerinin cezasız kalması toplumsal güven duygusunu zedelemekte ve insan haklarına aykırı davranış modellerini pekiştirmektedir.

Sokak hayvanları düzenlemelerinde hukuki çerçeve, hayvan hakları ile insan hakları arasında hassas bir denge oluşturmayı hedeflemektedir. Özellikle sokak hayvanlarının saldırıları ve buna bağlı ölümler, yaşam hakkı ihlali boyutunda görülmekte ve devletin pozitif yükümlülüğünün hayata geçirilmesi gereği tartışılmaktadır (Adalet Dergisi, 2025).

Ötenazi maddesi başta olmak üzere yeni düzenlemeler, hayvan hakları savunucuları ve siyasi çevreler arasında yoğun tartışmaların neden olmuştur. Hak savunucuları, yasadaki bazı hükümlerin hayvanların yaşam hakkını açıkça ihlal ettiğini, uygulamada keyfi ve cezai işlemlere yol açabileceğini ileri sürmektedir. Öte yandan, güvenlik ve halk sağlığı gerekçeleri ile söz konusu maddelerin kaldırılması siyasi açıdan zorlu bir süreç olarak yorumlanmaktadır (Kadim Hukuk, 2025; BBC Türkçe, 2024).

Öte yandan, belediyelerin mali kaynaklarının yetersizliği, bürokratik engeller ve yerel yönetimlerin önceliklendirilmemesi gibi nedenlerle yasanın ruhuna uygun uygulamaların hayata geçememesi, yasa yeterliliklerinin sorgulanmasına neden olmaktadır (Sosyal Belediyecilik, 2025).

Yeni yasa tasarıları ve uygulamalar, hayvanların korunmasının yanı sıra halkın güvenliğini de ön planda tutmak zorundadır. Yetkililer için yasal yükümlülükler artarken, toplumun da hayvanlarla beraber yaşamaya ilişkin hassas dengeleri gözetmesi büyük önem taşımaktadır (TABA, 2024).

Sokak hayvanları aynı zamanda kent sosyal yapısında empati ve dayanışmanın geliştiği unsurlardandır. Hayvanlarla kurulan bağlar, özellikle sosyal izolasyon yaşayan bireylerde psikososyal destek sağlamakta, toplumsal bağlılığı ve uyumu artırmaktadır (Sokak Hayvanları Sempozyumu, 2024; PetCheck, 2025). Ancak aynı zamanda, zarar gördükleri durumlar veya insanlarla yaşanan çatışmalar bazı bölgelerde sosyal gerilim ve önyargıların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Bârika Göncü, 2024).

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI KONUSUNDA UYGULAMADAKİ SORUNLAR

Türkiye'de sokak hayvanları sorunu, sadece yasal düzenlemelerle değil, uygulamadaki ciddi eksiklikler ve çok çeşitli sosyal, ekonomik ve kurumsal problemlerle karmaşık bir hal almıştır. Sahipsiz hayvanların sayıca artması, belediyelerin altyapı ve kaynak yetersizliği, toplumun bilinçlenmemesi gibi sorunlar beraber yürümektedir (TUBA, 2024; Marmara Belediyesi, 2025).

Barınak Kapasitesi ve Hizmetlerin Yetersizliği

Türkiye'de 1300'den fazla belediye olmasına rağmen sadece 250 civarında hayvan barınağı/bakımevi bulunmaktadır. Bu barınakların toplam kapasitesi, ülke genelindeki sokak hayvanlarının oldukça altında kalmaktadır (VOA Türkçe, 2025; JEBM, 2025). Barınak veya bakımevlerinin belli bir standardı olmayıp; genellikle bakımsız, fiziksel ve hijyen koşulları yetersizdir. Barınaklarda görev yapan veteriner hekim ve tekniker sayısı az, personel yetersizdir. Bu durum, hayvanların tedavi, bakım, aşılama ve rehabilitasyon hizmetlerinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır (TVD Haber, 2024).

Yetersiz Kısırlaştırma ve Aşılama

5199 sayılı Kanun'a göre belediyeler sokak hayvanlarının kısırlaştırılması, aşılanması ve küpelenmesinden sorumlu tutulmuştur. Ancak uygulama fiilen yetersizdir. Bazı belediyeler bu hizmetleri bütçesel sıkıntılar ve teknik nedenlerle sağlayamamaktadır. Bu durum popülasyonun kontrol altına alınmasını zorlaştırmakta, kuduz gibi bulaşıcı hastalık risklerini artırmaktadır (Karaca, 2024; TUBA, 2024).

Koordinasyon Eksikliği ve Yetki Karmaşası

Yerel yönetimlerin yanı sıra Tarım ve Orman Bakanlığı ile belediyeler arasında güçlü bir koordinasyon eksikliği mevcuttur. İlçe ve büyükşehir belediyeleri arasında görev ve sorumluluk konusunda belirsizlikler yaşanmakta, yetki çakışmaları ve eksikliği çeşitli aksamalara yol açmaktadır (JEBM, 2025; Marmara Belediyeler Birliği, 2025).

Hukuki Yaptırımlar ve Denetim Eksikliği

Hayvanlara kötü muamele ve terk edilme gibi suçlar için hukuki yaptırımlar bulunmakla birlikte, sahada etkin denetim faaliyetleri yapılamamaktadır. Bu nedenle cezaî yaptırımlar caydırıcı olmaktan uzaktır. Yasa dışı hayvan satışları, hayvan ticaretinin kontrolsüzlüğü gibi konularda da denetim yetersizdir (Adalet Dergisi, 2025; Karaca, 2024).

Toplumsal Farkındalık ve Eğitim Eksikliği

Toplumsal bilinç eksikliği, sokak hayvanlarının hem korunmasında hem de kontrolünde en büyük engellerden biridir. Toplumun bir kesiminde hayvanlara karşı sevgi ve koruma bilinci yüksek olsa da, diğer önemli kesimlerde korku, kaygı ve olumsuz tutumlar yaygındır. Bu durum, hem yasal düzenlemelerin uygulanmasını hem de hayvanlarla insan hayatının uyumlu yaşamasını zorlaştırmaktadır (Perspektif, 2024; Sempozyum Bildirgesi, 2024).

Barınak İçi ve Alan Dışı Sorunlar

Barınakların yetersizliği, hayvanların sokağa bırakılması, terk edilme vakalarının artması, sahiplenme kültürünün eksikliği kentlerde yaygın görülmektedir. Sahipsiz hayvanların beslenme noktalarında hijyen sorunları ve bu alanların yönetilmediği durumlar, çevre sağlığı açısından risk teşkil etmektedir (TUBA, 2024; Demir ve Koç, 2019).

Acil Durumlarda Hayvanlara Yönelik Önlemlerin Yetersizliği:

Afet ve kriz durumlarında sokak hayvanları korunması eksik bırakılmaktadır. Yeterli planlama, koordinasyon ve kaynakların olmaması, afet anlarında kaçan, kaybolan veya zarar gören hayvanların kontrolünü ve bakımını güçleştirmektedir (Türk Veteriner Hekimleri Birliği, 2024; Yumaklı, 2024). Ayrıca, hayvanseverlerin afet bölgelerinden hayvanları izinsiz ve kontrolsüz şekilde taşımaları da sorun teşkil etmektedir.

DÜNYADA SOKAK HAYVANLARI SORUNUNA YÖNELİK UYGULANMIŞ ÇÖZÜM ÖRNEKLERİ

Sokak hayvanlarının nüfusu ve refahı, küresel ölçekte sosyal, çevresel ve sağlık boyutlarıyla karmaşık bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu konuda dünyanın çeşitli bölgelerinde bilimsel temelli, sürdürülebilir ve etik yaklaşımlar hayata geçirilmiştir. Bu çözüm modelleri, nüfus kontrolü, halk sağlığı, hayvan hakları ve toplumla uyum unsurlarını bir araya getirmektedir (PlumeMag, 2024; Frontiers Vet Sci, 2024). Ancak, bazı ölkelerde etik açıdan tartışmalı uygulamalar da göze çarpmaktadır.

Avrupa Birliği Yaklaşımı

Avrupa Birliği'nde sokak hayvanları yönetimi konusunda ortak bir standart bulunmamakla birlikte, üye ölkeler çeşitli yaklaşımlar benimser (Anadolu Ajansı, 2024; SÜRKAD, 2024). AB Komisyonu'nun 2023 yılında sunduğu yasa teklifinde zorunlu kısırlaştırma, ip takma ve kayıt altına alma gibi önlemler yer almaktadır.

Uluslararası Perspektif: Uygulama bazlı örnekler

• Kısırlaştırma ve Tekrar Salma Programları (TNR)

Kısırlaştırma, aşılama ve tekrar salma programları, dünyanın pek çok yerinde hem kontrolsüz nüfus artışını engellemek hem de hayvanları uyutmadan korumanın en etkin yolu olarak kabul edilir. Singapur TNR programını 1980'lerden itibaren hayata geçirerek sokak hayvanı sayısını ciddi oranda azaltmıştır. Bu programda, hayvanların sağlık durumu düzenli olarak izlenmiş, toplumsal destek ve gönüllülerle etkin bir işbirliği sağlanmıştır (HappyDoggo, 2024; Bicalho ve ark., 2024).

ABD, Avustralya ve Avrupa ölkelerinde gelişmiş veteriner altyapılarıyla birleşen TNR stratejileri, sokak hayvanlarının hem sağlıklı hem de sosyal olarak kabul edilebilir şekilde yönetimini mümkün kılmıştır. Texas A&M Üniversitesi ve Güney Galler Üniversitesi gibi akademik kurumlar, TNR uygulamalarının biyoçeşitlilik korumasına da katkı sağladığını belgelerle ortaya koymuştur (Bicalho et al., 2024; Smith, 2019).

• Katı Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Fransa, Almanya ve İspanya gibi ölkeler, sokak hayvanı kontrolünde katı yasalarla öne çıkmaktadır. Fransa'da hayvanları terk edenlere yüksek para cezaları ve hapis cezaları uygulanmakta, ayrıca hayvanların isteğe bağlı uyutulması yasaklanmıştır. Almanya da barınak sistemleri ve yüksek sahiplenme oranlarıyla sokaklarda başıboş hayvanları minimuma indirmiştir (Diken, 2023; SÜRKAD, 2025). İspanya ulusal kısırlaştırma ve ip zorunluluğu uygulamalarıyla topluma sahiplenme bilinci kazandırmaktadır (AA, 2023).

• Toplumsal Farkındalık ve Eğitim Programları

Halkın bilinçlendirilmesi, sokak hayvanları sorununa uzun vadeli çözüm üretmenin kilit unsurudur. İspanya'da okullar ve yerel yönetimler aracılığıyla yürütölen eğitim kampanyaları, hayvanların terk edilmesini ve kötü muameleyi düşürmeye yardımcı olmuştur. Halk nezdinde hayvana karşı sorumluluk bilinci artmış, hayvan hakları konusunda toplumsal normlar ęüçlenmiştir (Munir, 2023).

• Kamu-Sivil Toplum-Özel Sektör İşbirliği

Kosta Rika'da Ulusal Hayvanları Koruma Derneği (ANPA) devlet, özel sektör ve gönüllü veterinerlerin ortak çalışmasıyla 1 milyonu aşkın sokak hayvanını kısırlaştırıp aşılama kampanyalarını yürütmüştür. Ekonomik kısıtlamalara rağmen halk desteği, maliyetlerin düşürölmesi ve yerel veterinerlerin gönüllü katılımıyla sürdürülebilir bir çözüm yaratılmıştır (ANPA, 2023).

• Dijital İzleme ve Teknoloji Entegrasyonu

Gelişmiş ülkelerde mikroçip kullanımı, elektronik kayıt, GPS takibi gibi teknolojik araçlar sokak hayvanlarının takibini kolaylaştırmıştır. Bu teknolojiler nüfus kontrolünü desteklemekle kalmamakta; aynı zamanda hayvanların sağlık ve sahiplenme süreçlerinin yönetimini de optimize etmektedir (Smith, 2019; Frontiers in Public Health, 2023).

• Tek Sağlık (One Health) Yaklaşımı

"Tek Sağlık" konsepti, insan, hayvan ve çevre sağlığını bir bütün olarak ele almaktadır. Brezilya'daki akademik uygulamalar, bu bütüncül yaklaşımı benimseyerek hem hayvanların hem de toplumun sağlığını güvence altına almış, entegre sağlık yönetimini hayata geçirmiştir (Bicalho et al., 2024).

Uluslararası Perspektif: Ülke bazlı örnekler

Sokak hayvanları sorunu küresel ölçekte farklı ülkelerde farklı yöntemlerle ele alınmıştır. Avrupa Birliği ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Asya ülkeleri başta olmak üzere dünya genelinden bazı model uygulamalar ve deneyimler, Türkiye için ders niteliği taşıyabilir. Aşağıda, çeşitli ülkelerin sokak hayvanlarını rehabilite etme ve kontrol altına alma konusundaki yaklaşımları ülke bazlı özetlenmiştir:

Hollanda: Dünyada sokak köpeği popülasyonunu sınırlamış ilk ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Hollanda, 19. ve 20. yüzyılda yoğun kısırlaştırma kampanyaları ve sahiplendirme programları sayesinde sokak hayvanı sorununu çözüme kavuşturmuştur. Özellikle hükümet tarafından finanse edilen CNVR programı (Catch-Neuter-Vaccinate-Return / Topla-Kısırlaştır-Aşıla-Geri Bırak) ile ülke çapında ücretsiz kısırlaştırma ve aşılama hizmetleri verilmiş, nüfus artışı durdurulmuştur. Ek olarak, pet shoplardan satın alınan köpeklerle yüksek vergiler getirilerek insanların barınaklardan hayvan sahiplenmeye teşvik edildiği belirtilmektedir. Hollanda, hayvan hakları konusunda da ileri adımlar atarak Hayvan Polis Birimi kurmuştur. Bu özel polis gücü, hayvanlara karşı işlenen suçları takip etmekte ve zor durumdaki hayvanları kurtarmaktadır (Ufuk, 2024). Bütün bu politikalar sonucunda bugün Hollanda sokaklarında başıboş köpek görmek neredeyse imkânsızdır; sokak hayvanları ya sahiplendirilmiş ya da bakımevlerinde koruma altındadır. Hollanda örneği, insancıl yöntemlerle ve devlet desteğiyle sorunun çözülebileceğini göstermiştir.

İspanya: İspanya, sokak hayvanları konusunda hukuki yaptırımlara dayalı bir model uygulamaktadır. Ülkede evcil hayvanını sokağa terk etmek ağır suç olup 200 bin Euro'ya kadar para cezası bulunmaktadır. Belediyeler, yasal zorunluluk gereği barınak açmak ve sokak hayvanlarını toplamak zorundadır. Barınaklardaki hayvanların bakımında gönüllüler aktif rol almakla birlikte, profesyonel ve maaşlı personel de çalışmaktadır. İspanya modelinin dikkat çekici yönü, sağlıklı sokak hayvanlarının uyutulmasının yasak olmasıdır (Ufuk, 2024). Kısırlaştırılan ve bakımevlerinde tutulan hayvanlar, sahiplendirilene dek yaşamlarına barınakta devam eder; sadece iyileşmeyecek kadar hasta veya acı çeken hayvanlar için ötenazi düşünülebilmektedir. Bu sayede İspanya, hem sokaklarda kontrolsüz hayvan dolaşmasını engellemiş hem de hayvan refahını gözetken bir denge kurmuştur. İspanya'da 2023 çerçeve kanunu ile kedi kolonilerinin yönetimini ve perakende mağazalarda köpek/kedi satışının yasaklanmasını öngörülmektedir (SÜRKAD, 2025).

Almanya: Almanya'da sokak hayvanı sorunu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Zorunlu kimliklendirme (mikroçip) ve kayıt sistemi ile tüm evcil hayvanlar takip altındadır. Sokakta sahipsiz bir köpek görüldüğünde vatandaşların belediyeye veya Tierheim denilen hayvan barınaklarına haber vermesi yasal bir yükümlülüktür (Aydoğdu-Meral, 2023). Yakalanan başıboş köpekler kısırlaştırılıp belediyelerin belirlediği korunaklı alanlarda tutulmakta ve eski yerleşim bölgelerine geri bırakılmamaktadır. Alman Hayvan Refahı Kanunu'na göre, ciddi hasta olmadıkça hayvanları öldürmek yasaktır. Bu nedenle barınaklarda kapasite

aşıldığında bile sağlıklı hayvanlar uyutulmamakta; sahiplendirme veya barınakta bakım seçenekleri sürdürölmektedir. Alman toplumu, yardımlarını sokaktaki hayvan yerine doğrudan barınaklara yapmayı tercih etmektedir. Bu sayede kaynaklar daha verimli kullanılmakta ve bir köpeğe bireysel olarak yiyecek vermek yerine barınaktaki pek çok hayvana topluca fayda sağlanmaktadır. Sonuç olarak Almanya'da sokaklarda başıboş hayvan görmek ender bir durumdur; sistem önleyici tedbirler (kayıt-kontrol) ve refah odaklı yaklaşımla sorunu çözmüştür.

İtalya: 1991'den beri öldürmeme odaklı bir sistem yürötmekte, yerel yönetimler kısırlaştırma-kayıt-adopsiyon eksenli stratejiler uygulamaktadır (SÜRKAD, 2025).

Birleşik Krallık (İngiltere): Birleşik Krallık'ta evcil hayvan sahiplerinin hayvanlarına iyi bir yaşam ortamı sağlama zorunluluğu vardır; hayvanını terk edenlere para cezası uygulanmaktadır. Sokakta sahipsiz bir köpek bulunduğunda en yakın yetkili makama teslim edilmesi yasal olarak gereklidir. Bulunan hayvan, yerel barınağa veya yetkili kuruluşa götürölür ve eğer mikroçip ile sahibi tespit edilirse 7 gün içinde sahibine ulaştırılmaya çalışılır. Sahibi çıkmaz veya bir hafta içinde alınmazsa, hayvan yeni bir sahiplendirilmeye açılır. Birleşik Krallık'ta tartışmalı olan uygulama, belirli bir süre sonunda (genellikle 7 günden sonra, uygulamada 30 güne kadar uzatılabilir) sahiplendirilemeyen köpeklerin uyutulabilmesidir (Aydoğdu-Meral, 2023). İstatistiklere göre Birleşik Krallık'ta her gün ortalama 21 köpek bu nedenle ötenazi ile öldürölmektedir (Ekoloji, 2024). Bu rakam, sokakta hayvan bırakmama politikasının bir sonucudur. İngiltere modeli, kamu güvenliğini tamamen sağlamış olsa da, hayvan refahı savunucuları tarafından öldürölün hayvan sayısı nedeniyle eleştirilmektedir. Son yıllarda "no-kill" (öldürmesiz) barınak hareketi İngiltere'de de güç kazanmakta, mümkün olduğunca hiçbir sağlıklı hayvanın uyutulmaması için kampanyalar yürötmektedir.

ABD (Amerika Birleşik Devletleri): ABD'de sokak hayvanlarına yönelik politikalar eyaletten eyalete farklılık gösterir. Genel olarak, köpeklerin başıboş dolaşması pek çok şehirde yasaktır; yakalanan sahipsiz hayvanlar belediyelerin veya gönüllü kuruluşların işlettiği barınaklara alınmaktadır. ABD'deki barınak sisteminde, kapasite sorunları nedeniyle eğer belirli bir süre içinde hayvanlar sahiplenilmezse uyutma oldukça yaygın bir uygulamadır. Her yıl yüzbinlerce köpek ve kedi, barınaklarda insanely euthanasia (uyutma) ile öldürölmektedir. Ancak bu sayı son yıllarda ciddi oranda azalmıştır: Örneğin 1970'lerde 10-20 milyon arasında hayvan barınaklarda öldürölürken, günümüzde yılda yaklaşık 1 milyon civarı (2023'te yaklaşık 100 bin köpek, 250-300 bin kedi) hayvanın uyutulduğu tahmin edilmektedir (Ekolq, 2023). Birçok eyalette hayvan zulmüne karşı sert yasalar bulunsa da, federal düzeyde bir sokak hayvanı politikası yoktur. Bazı şehirler "no-kill" politikası ilan ederek, barınaklarda sağlıklı hayvanların öldürölmesini tamamen yasaklamıştır (örneğin Los Angeles, Austin gibi). ABD'de sivil toplum son derece aktiftir; Humane Society, ASPCA, Best Friends gibi ulusal örgütler kısırlaştırma kampanyaları, mobil kısırlaştırma klinikleri, sahiplenme etkinlikleri ve eğitim projeleriyle sokak hayvanı sayısını azaltmaya çalışmaktadır. Ayrıca ABD'deki barınaklar, yurtdışından (örneğin Türkiye'den veya Meksika'dan) köpek ithal ederek sahip bulma programları bile yürötmektedir, zira bazı bölgelerde yerel sokak köpeği kalmamış ancak sahiplenmek isteyenler vardır. Genel tabloya bakıldığında ABD, kapsamlı barınak ağı ve sivil toplum katılımıyla sorunu yönetmeye çalışmakta ancak her yıl çok sayıda hayvanın uyutulması noktasında eleştiri de almaktadır.

Romanya: Doğu Avrupa'da Romanya, uzun yıllar ciddi bir sokak köpeği nüfusuna sahipti. 2013 yılında Bükreş'te küçük bir çocuğın sokak köpekleri tarafından öldürölmesi üzerine ölke genelinde yasa değiştirilerek tüm sokak köpeklerinin itlaf edilebilmesinin önü açılmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu yasayı onaylayarak uygulamayı başlatmıştır. Bu karar sonrası özellikle başkent Bükreş'te on binlerce köpek toplatılıp uyutulmuştur. Kısa vadede

sokaklarda hayvan sayısı azalsa da, kalıcı çözüm sağlanamamıştır. Kırsal bölgelerden kente yeni köpek akışı, yeterince kısırlaştırma yapılmaması ve çöp alanlarının köpek çekmesi gibi nedenlerle birkaç yıl içinde sokak köpeği sayısı yeniden artış göstermiştir. Nitekim bazı raporlar, itlaf uygulamasının yürütüldüğü ülkelerde (Romanya dışında Azerbaycan, Ermenistan, Moldova, Arnavutluk, Ukrayna gibi örnekler verilmekte) köpek popülasyonlarının ya aynı kaldığını ya da yeniden yükseldiğini ortaya koymuştur (Ufuk, 2024). Romanya örneği, sadece öldürmeye dayalı sert politikaların sürdürülebilir olmadığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Günümüzde Romanya, AB baskıları ve hayvan hakları örgütlerinin çabasıyla daha fazla kısırlaştırma ve barınak seçeneğine yönelmeye çalışmaktadır.

Yunanistan: Bir Akdeniz ülkesi olan Yunanistan, coğrafi ve kültürel yakınlık nedeniyle Türkiye için ilginç bir kıyas noktasıdır. Yunanistan'da yasa gereği belediyeler sahipsiz hayvanları toplamak, kısırlaştırmak, aşılamak ve tedavi etmekle yükümlüdür. Toplanan hayvanlar belediyeye ait barınaklarda veya anlaşmalı bakım evlerinde tutulmakta; sağlığına kavuşan ve kısırlaştırılan hayvanlar için üç ay boyunca sahiplendirme çabası sürdürülmektedir. Üç ay sonunda sahiplenilmeyen hayvanlar kanunen yeniden alındıkları sokak bölgelerine bırakılmaktadır. Yani Yunanistan, Türkiye'nin 2004'ten beri kağıt üzerinde uyguladığı yöntemi (Kısırlaştır ve Yerine Bırak) fiilen devam ettirmektedir. Bu nedenle özellikle küçük şehir ve kasabalarda sokak köpekleri veya kediler görmek olağan bir durumdur. Fakat bu hayvanlar genellikle kulağında küpe ile işaretlenmiş (kısırlaştırıldığını gösteren) haldedir ve gönüllüler tarafından beslenip izlenmektedir. Yunanistan'da eğitim kampanyaları ile halka sokak hayvanlarına nasıl yaklaşmaları gerektiği öğretilmektedir. Ötenazi ise Yunanistan'da da yasalarca çok istisnai durumlar dışında yasaktır. Bu model, hayvanların yaşam hakkını korumakla birlikte, sokaklarda varlıklarını tamamen ortadan kaldırmadığı için bazı eleştirilere açıktır. Özellikle turistik bölgelerde sokak köpeklerinin turistlere saldırması vakaları Yunan basınında da yer bulmaktadır. Yunanistan örneği, kısırlaştırma yapıldığı halde sahiplendirme yetersiz kalırsa popülasyonun sokakta kalmaya devam edeceğini göstermektedir.

Japonya (Asya Örneği): Uzak Doğu'daki birçok ülkede sokak hayvanlarına yaklaşım, Batı'ya kıyasla daha katı olabilmektedir. Japonya, sokak köpeği popülasyonunu hemen hemen sıfırlamış bir ülke olarak bilinmektedir. Bunda en büyük etken, sahipsiz hayvanların belirli bir süre içinde sahiplendirilmezse uyutulması uygulamasının uzun yıllardır yürürlükte olmasıdır. Japonya'da hayvan barınaklarına getirilen köpek ve kediler, eğer birkaç hafta içinde yeni bir yuva bulamazsa genellikle karbondioksit gazıyla itlaf edilmektedir (Japon, 2024). Bu uygulama 20. yüzyılın sonlarında inanılmaz boyutlardaydı: Örneğin 1980'lerde Japonya'da yılda yarım milyonun üzerinde köpek itlaf edilirken, 2000'lerden sonra bu sayı kademeli olarak azalmıştır. Günümüzde Japonya'da yılda yaklaşık 30-40 bin kadar köpek-kedi uyutulduğu belirtilmekte, bu da sokaklardaki sahipsiz hayvan sayısının çok düşük seviyelere inmesini sağlamıştır (Buddies, 2024). Japonya hükümeti ve yerel yönetimler son dönemde daha insancıl yöntemlere yönelmekte, sahiplendirme kampanyaları ve kısırlaştırma projeleri ile itlaf sayılarını azaltmaya çalışmaktadır. Bu sayede 2010'lara göre öldürülen hayvan sayısı %70'den fazla azaltılmıştır. Japonya modeli, sert ama sonuç alıcı olarak tanımlanabilir; ancak etik boyutu nedeniyle eleştirilmekte ve alternatif yollar aranması gerektiği vurgulanmaktadır.

Diğer Asya Yaklaşımları: Asya kıtasında sokak hayvanları konusunda iki farklı eğilim göze çarpar. Gelişmiş bazı Asya ülkeleri (Singapur, Güney Kore, Tayvan gibi) sıkı yasaklar ve kentsel kontrol mekanizmaları ile sokak hayvanı bulunmayan şehirler oluşturmuşlardır. Örneğin Singapur'da sahipsiz köpekler anında yakalanır ve barınağa konur; belirli süre sonunda sahiplenilmezse uyutulur. Bu sayede Singapur sokaklarında başıboş köpek görmek mümkün değildir. Tayvan ise 2017'ye kadar bu yöntemi uygulamış, 2017'de sağlıklı hayvanların uyutulmasını yasaklayarak "no-kill" barınak politikasına geçmiştir. Şu an Tayvan'da

barınaklar dolup taştığı için hükümet sahiplenmeyi teşvik edici kampanyalar yapmaktadır. Hindistan ve bazı Güney Asya lkelerinde ise çok sayıda sokak hayvanı bulunur ve bunlara yaklaşım genellikle Kısırlaştır-Aşıla-Geri Bırak (ABC programları) şeklinde dir. Hindistan'da 2001'de çıkarılan bir düzenleme ile sokak köpeklerinin ldrlmesi yasaklanmış, yerine kitlesel kısırlaştırma ve kuduz aşılaması programı benimsenmiştir. Ancak lke genelinde uygulamanın çok dengeli olmaması ve sokak köpeği poplasyonunun büyüklüğü nedeniyle Hindistan, hala dünyadaki en yüksek insan kuduz ölümlerine sahne olmaktadır (her yıl yaklaşık 20 bin insan kuduzdan ölmektedir, vakaların çoğu sokak köpeği ısırlıkları kaynaklıdır). Bu durum, yetersiz kaynak ve koordinasyonla sadece kısırlaştırma-aşılama yapmanın tek başına yeterli olmayabileceğini göstermektedir. in'de ise ilginç bir girişim olarak şanghai kentinde "Kedi Adası" kurulmuştur (Ekoloji, 2024). Bu adacık, şehirdeki sahipsiz kedilerin toplanıp kısırlaştırıldıktan sonra serbestçe yaşayabildiği, vatandaşların da gelip bu kedileri sevebildiği kontrollü bir alan olarak hizmet vermektedir. in'de pet sahipliğinin yeni yeni yaygınlaştığı, kültürel olarak sokak hayvanlarına bakışın değiştiği belirtilmektedir. Benzer kedi sığınma alanları veya köpek parkları Asya'nın bazı diğer metropollerinde de ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki uluslararası örnekler değerlendirildiğinde, başarılı uygulamaların ortak noktaları olarak şunlar sıralanabilir: Kısırlaştırma ve aşılama çalışmalarının yaygın ve ücretsiz şekilde yapılması; yasal sorumluluk ve yaptırımların net uygulanması (terk etmenin caydırıcı cezaları, kayıt zorunluluğu vb.); barınak altyapısının güçlü olması ve yeterli kapasitenin sağlanması; sivil toplum ve gönüllülerin sürece entegre edilmesi; eğitim ve bilinçlendirme ile uzun vadede kültürel bir dönüşüm sağlanması. Ayrıca bazı ülkelerin deneyimi, sadece itlaf gibi tek yönlü üzümlerin etkisiz kaldığını; kalıcı zm için mutlaka poplasyon dinamiklerini değiştirecek (re(til)meyi kontrol altına alacak) stratejilerin şart olduğunu ortaya koymaktadır (ICAM, 2025).

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI SORUNUNDA BAŞARILI YEREL UYGULAMA MODELLERİ

Türkiye'nin demografik, kültürel ve sosyoekonomik yapısına uygun olarak, global en iyi uygulamalardan esinlenen, ancak yerel dinamikleri göz önünde bulunduran çok yönlü bir sokak hayvanları yaklaşımı geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, etkili yasal düzenlemeler, yerel yönetimlerin kapasitesinin artırılması, toplumsal bilinçlendirme ve interdisipliner işbirlikleri kritik önem arz etmektedir (TUBA, 2024; Karaca, 2024).

• Gaziantep Modeli

Gaziantep modeli, sokak hayvanları yönetimi alanında Türkiye'de örnek gösterilen kapsamlı ve entegre bir yaklaşımdır. Belediyenin kurduğu Doğal Yaşam Parkı, hayvanların uzun süreli rehabilitasyonu, sağlıklı beslenme, aşılama ve kısırlaştırma uygulamalarını bir arada sunan bir merkez olarak işlev görmektedir (JEBM, 2025).

Modelde saha ekipleri, düzenli olarak hayvanları toplamakta, sağlık taraması, gerekli tıbbi müdahaleleri yapmaktadır. Sonrasında kısırlaştırılan hayvanlar, yaşam alanlarına geri salınmakta ve izlemeye alınmaktadır. Bu sayede hem nüfus kontrolü sağlanmakta hem de hayvanların refahı korunmaktadır.

Gaziantep Belediyesi ayrıca geniş toplumsal bilinçlendirme faaliyetleri yürütmekte, sahiplendirme kampanyaları düzenleyerek toplumun bu sürece aktif katılımını sağlamaktadır. Model, bilimsel veri yönetimi, saha operasyonları ve halk desteğini entegre ederek sürdürülebilir bir sistem olma özelliği taşımaktadır.

Gaziantep'in bölgede yaşanan demografik ve ekonomik zorluklara rağmen yürüttüğu bu kapsamlı program, Türkiye'de sokak hayvanları sorununa sistematik, bilimsel ve insancıl çözüm arayışının başarılı bir örneği olarak literatüre geçmiştir (Marmara Belediyesi, 2025; TUBA, 2024).

• Manisa Yunusemre Belediyesi Projesi

Türkiye'nin en büyük sokak hayvanları rehabilitasyon merkezi, Manisa'da 117 dönüm alan üzerinde kurulmuştur. Bu tesis, doğal yaşam ortamı sağlayarak hayvanların stresini minimize etmekte ve ziyaretçilerin sahiplenme sürecine katılımını desteklemektedir.

• Konya Büyükşehir Belediyesi Modeli

Modern veteriner hekimlik hizmetleri ile entegre edilen rehabilitasyon merkezi, cerrahi, doğum, dahiliye ve acil bakım kliniklerini içermektedir. Selçuk Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi ile yapılan protokol, karmaşık vakaların tedavisini sağlamaktadır.

• Manisa Felç Bakım Ünitesi

Paralitik sokak köpekleri için özel rehabilitasyon kliniği, fizik tedavi ve protez desteği sağlamaktadır. Bu tesis, erken müdahalenin önemini vurgulayarak toplumsal eğitim de vermektedir.

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI SORUNUNA YÖNELİK KAPSAMLI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye'de sokak hayvanları sorunu, günümüzde toplumsal, sağlık, çevresel ve etik boyutlarıyla karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre ülkemizde yaklaşık 4 milyon sokak köpeği bulunurken, mevcut belediye barınaklarının toplam kapasitesi yalnızca 89451 hayvan için yeterlidir (Hayvan Hakları İzleme Komitesi, 2025). Bu durum, mevcut yaklaşımın sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

1. Etkin Kısırlaştırma Programları

Sokak hayvanları popölasyonunun kontrol altına alınmasının temel yolu etkin kısırlaştırma programlarıdır (TÜBA, 2024; Şahin, 2024). Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) raporuna göre, yaygın kısırlaştırma programları uygulanması en öncelikli adımdır.

Öneriler:

- Uygulama zorluğu olsa da mobil kısırlaştırma araçlarının sayısının artırılması (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2023; Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2025)
- Özel veteriner klinikleri ile protokol yapılması (Demirel Acar, 2024)
- Erkek köpeklerin öncelikli kısırlaştırılması (ameliyat sonrası bakım süresi daha kısa)
- Medikal kastrasyon yöntemlerinin uygulanması zor bölgelerde uygulanması

2. Barınak Kapasitesinin Artırılması ve Standardizasyonu

Mevcut barınak kapasitesinin artırılması ve kalitesinin iyileştirilmesi kritik önemdedir.

Fiziksel Standartlar:

- Hayvan başına minimum 7-8 metrekare alan (BBC Türkçe, 2024)
- Uygun havalandırma ve kanalizasyon sistemi (KKTC, 2013)
- Veteriner muayene ve tedavi alanları
- Hasta hayvanlar için karantina bölümleri

İşletme Standartları:

- Yeterli Uzman veteriner hekim ve tekniker istihdamı
- Düzenli sağlık kontrolleri ve rehabilitasyon programları (Hayvan konforu, 2021)
- Hayvan refahı değerlendirme kriterlerinin uygulanması

3. Sahiplendirme Kampanyalarının Güçlendirilmesi

Sahiplendirme oranlarının artırılması için sistematik yaklaşım gerekmektedir (Ülkemiz ve Biz, 2024):

- Dijital platformlarda hayvan tanıtımı ve künyelerle kayıt sistemi
- Sahiplendirme öncesi ve sonrası eğitim programları
- Sahiplendirme maliyetlerinin azaltılması
- Sosyal medya kampanyaları ve kamu spotları

4. Hayvan Ticaretinin Düzenlenmesi

Merdiven altı üretim ve ticaretinin önlenmesi için katı tedbirler alınmalıdır (Demirel Acar, 2024; TÜBA, 2024):

- Hayvan satış yerlerinin sıkı kontrolü (Anadolu Ajansı, 2024)
- Hayvan üreticilerinin lisanslanması
- Yurtdışından veya yurtdışına kaçak hayvan ticaretinin engellenmesi
- Evcil hayvan satışlarına yüksek vergi uygulaması
- ipleştirme ve kayıt zorunluluğunun etkin denetimi

5. Toplumsal Bilinçlendirme ve Eğitim

Uzun vadeli m için toplumsal bilinç değişimi gereklidir (Anadolu Ajansı, 2024; TÜBA, 2024):

- İlköğretimden itibaren okullarda hayvan hakları eğitimi
- Televizyon ve radyolarda hayvan sevgisini aşılayan kamu spotları
- Veteriner hekimlik kuruluşları ile işbirliği
- Sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi

6. Koordinasyon ve İşbirliği Mekanizmaları

Etkin m için kurumlar arası koordinasyon kritiktir (lkemiz ve Biz, 2024; Anadolu Ajansı, 2024):

- Valilikler, belediyeler ve veteriner odaları işbirliği
- Sivil toplum kuruluşları ile ortaklık
- Üniversiteler ile araştırma projeleri
- Uluslararası deneyim paylaşımı

7. Finansman Modeli ve Kaynak Yönetimi

Sürdürülebilir finansman için çeşitlendirilmiş kaynak yaratılması gerekmektedir:

- Belediye btçelerinden ayrılan payın artırılması (bt gelirlerinin binde beşi)
- Merkezi btden destek mekanizmaları (TRT Haber, 2024)
- Hayvan dostu işletme sertifikasyonu

8. Sağlık Takibi ve Hastalık Kontrolü

Halk sağlığının korunması için sistematik yaklaşım (Türk Veteriner Hekimleri Birliği, 2024; Sağlık Bakanlığı, 2019):

- Sokak hayvanlarının düzenli kuduz aşılması
- Paraziter hastalıklar için koruyucu tedbirler (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2023)
- Zoonotik hastalık srveyans sistemleri
- Veteriner halk sağlığı uygulamaları

9. Agresif Sokak Köpeklerinin Rehabilitasyonu

Sokak köpeklerinin agresif davranışları, hem hayvan refahı hem de toplum sağlığı açısından önemli bir sorundur. Modern veteriner hekimlik yaklaşımları, bu köpeklerin rehabilitasyonunda kanıta dayalı yöntemler geliştirmiştir. Davranışsal rehabilitasyon

programları, agresif sokak köpeklerini güvenli evcil hayvanlar haline dönüştürebilmektedir. Agresif sokak köpeklerinin rehabilitasyonu, bilimsel yöntemlere dayanan sistematik bir süreç olup uzman personel gerektirmektedir. Rehabilitasyonda, duyarsızlaştırma, karşıt koşullandırma ve pozitif pekiştirme gibi tekniklerinin entegre kullanımı, yüksek başarı oranları sağlamaktadır. Türkiye'deki öncü uygulamalar, bu alanda gelişen uzmanlığı göstermektedir. Başarılı rehabilitasyon, hem hayvan refahını iyileştirmekte hem de toplum sağlığını korumaktadır.

- Agresyon Nedenlerinin Analizi
- Davranışsal Değerlendirme Protokolleri
- Entegre Tedavi Yaklaşımı
- Tıbbi Destek
- Güvenlik odaklı çevresel yönetim
- Kontrollü Sosyalleştirme
- Sürdürülebilir bir rehabilitasyon programı

DEĞERLENDİRME

Türkiye’de sokak hayvanları sorununun çözüm süreci, birçok unsurun eşzamanlı ve uyumlu biçimde ele alınmasını gerektiren karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle aşağıdaki başlıklar üzerinden daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılabilir:

1-Politika ve Hukukî Düzenlemelerin Uygulanabilirliği

7527 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda getirilen yenilikler, sahihsiz hayvanların korunması ve barınak kapasitesinin artırılması açısından önemli bir başlangıç noktasıdır (Tahancı, 2025; Kadim Hukuk, 2025). Ancak yasal düzenlemenin etkili olabilmesi, mahallî yönetimlerin yasa hükümlerini uygulama kararlılığına ve bu uygulamaları denetleyecek mekanizmaların yeterliliğine bağlıdır. AYM kararı ile hukukî belirsizlik ortadan kalkarken (Diken, 2025), yerel yönetimlerin 2028’e kadar kapasite hedeflerini gerçekleştirme konusunda yoğun bir planlama ve kaynak seferberliği yapmaları şarttır.

2-Birleşik “One Health” Yaklaşımının Benimsenmesi

Hayvan refahı, halk sağlığı ve ekosistem dengesi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Sokak hayvanlarının kontrolsüz çoğalması, zoonotik hastalık riskini artırırken, hayvanlara yönelik etik sorunları da gündeme getirir (Türk Veteriner Hekimleri Birliği, 2024; Klinik Derneği, 2024). “One Health” stratejisi kapsamında veteriner hekimler, halk sağlığı uzmanları, çevre bilimciler ve hukukçuların ortak bir platformda çalışması, aşılama, kısırlaştırma, rehberlik ve sağlık takip programlarının eşgüdümlü yürütölmesini sağlar.

3-Kaynak Dağılımı ve Finansman Modelleri

Mevcut belediye barınaklarının kapasitesi, Türkiye’deki sokak hayvanı sayısının %2’sinden bile azını barındırabilecek düzeydedir (Hayvan Hakları İzleme Komitesi & Yaşamdan Yana Derneği, 2025). Bu tablo, merkezi hükümet ile belediyelerin bütçeleri arasında hayvan refahına ayrılan payın artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Belediye bütçelerinden ayrılan payın binde beşten binde onlara çıkarılması, finansal sürdürülebilirliğe ciddi katkı sağlayacaktır (Ülkemiz ve Biz, 2024; TRT Haber, 2024).

4-Veri Tabanlı İzleme ve Değerlendirme Mekanizması

Programların başarısını ölçmek için güvenilir veriye ihtiyaç vardır. Düzenli popölasyon sayımları, sahiplendirme oranları, kısırlaştırma ve aşılama istatistikleri dijital ortamlarda merkezi bir veri tabanında toplanmalı, analiz edilmeli ve yıllık olarak kamuoyuna raporlanmalıdır (TÜBA, 2024). Bu sayede hem kaynak kullanımının etkinliği izlenir hem de politika değişiklikleri gerektiğinde veri odaklı kararlar alınabilir.

5-Toplumsal Katılım ve Bilinçlendirme

Yasal düzenlemeler ve teknik programlar tek başına yeterli değildir. Toplumun sokak hayvanlarına karşı tutumunu değiştirmek, insani değerleri güçlendirmek ve gönüllü katılımı teşvik etmek için okullarda, kitle iletişim araçlarında ve dijital platformlarda kapsamlı eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir (Anadolu Ajansı, 2024; Şahin, 2024).

6-Kurumsal İşbirliği ve Uzun Vadeli Stratejik Planlama

Belediyeler, valilikler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler arasındaki işbirliği köprüleri kurulmalıdır. Örneğin üniversitelerin araştırma birimleri popölasyon dinamikleri ve halk sağlığı risk analizleri konusunda destek sunabilirken, STK’lar saha uygulamalarını organize edebilir. Böylece kısa vadeli projeler, uzun vadeli stratejik planlarla bütünleşik bir yapıya kavuşacaktır (Ülkemiz ve Biz, 2024; Ahbap Derneği, 2024).

7-Esnek ve Bölgesel Özelliklere Uygun Uygulamalar

Türkiye'nin farklı bölgelerindeki iklim, coğrafya ve yerleşim yoğunluğu göz önünde bulundurularak, kırsal alanlar ile büyükşehirlerde farklı proje modelleri geliştirilmeli; TNR (Yakala-Kısırlaştır-Yerine Bırak) yöntemi gibi uygulamalar, bölgesel nüfus yoğunluğuna göre adapte edilmelidir (Wikipedia, 2023; Yeşil Gazete, 2024).

8-Sürekli İyileştirme Döngüsü

Her uygulama döneminin sonunda geri bildirimler toplanmalı, karşılaşılan zorluklar ve başarı hikâyeleri analiz edilerek yeni döneme uyarlanmalıdır. Böylece süreçler kesintisiz bir öğrenme ve gelişme döngüsü içinde ilerleyecektir.

SONUÇ VE GELECEK PERSPEKTİFİ

Türkiye’de sokak hayvanları meselesi, çok boyutlu ve hassas bir toplumsal sorundur. Uzun yılların ihmaliyle derinleşen bu sorunun tek bir “sihirli” çözümü bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bilimsel veriler ve diğer ülkelerin deneyimleri, doğru stratejiler geliştirildiği taktirde 5-10 yıl içerisinde önemli iyileşmelerin mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, insan merkezli güvenlik kaygıları ile hayvan refahına yönelik etik sorumlulukların dengelenmesi, akılcı ve merhamet temelli bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Ayrıca, sokak hayvanlarına ilişkin tüm politika ve uygulamalarda, onların doğal yaşam alanlarının sokaklar olduğu, tarihsel hafızamızda olduğu gibi bu canlılarla ortak yaşamın mümkün bulunduğu ve “sokağın gerçek sahipleri”nin onlar olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Rapor kapsamında sunulan analiz ve öneriler, Türkiye’nin geleceğe dönük sürdürülebilir ve insancıl bir yönetim modeli benimsemesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. İdeal senaryoda, kentlerde kontrolsüz hayvan nüfuslarının yerini kısırlaştırılmış, aşılanmış ve kayıt altına alınmış küçük gruplar halinde sokak hayvanları ya da bütünüyle sahiplenilmiş evcil hayvanlar alacaktır. Bu çerçevede, hayvan saldırıları ve kuduz benzeri vakalar istisnai düzeye inecek; böylelikle toplumda var olan korku ve öfke duyguları da giderek zayıflayacaktır. Aynı zamanda, hayvan barınakları kapasite fazlası kalabalık merkezler olmaktan çıkarak, düşük yoğunluklu ve rehabilitasyon odaklı sakin kurumlar şeklinde işlev görecektir. Bu noktada, uyutma (euthanasia) gibi yöntemlere duyulan ihtiyaç ortadan kalkacaktır. Söz konusu vizyona ulaşmak ise yalnızca kararlı bir devlet politikası, yerel yönetimlerin sistematik çabaları ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan etkin bir iş birliği ile mümkün olacaktır.

Türkiye’nin, Dünya Sağlık Örgütü’nün 2018’de ilan ettiği 2030 yılına kadar insan kaynaklı kuduz ölümlerini sıfırlama hedefine katkı sağlaması, sokak hayvanlarıyla ilgili politikaların ayrılmaz bir parçasıdır. Etkin ve sürdürülebilir bir sokak hayvanı yönetimi yalnızca insan-hayvan çatışmalarını azaltmakla kalmayacak, aynı zamanda ülkenin küresel sağlık ve refah hedeflerine ulaşmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Avrupa Birliği normlarıyla uyumlu, hem insanlar hem de hayvanlar için güvenli şehirler inşa edilmesi, Türkiye’nin uluslararası saygınlığını ve imajını da güçlendirecektir.

Türkiye’de sokak hayvanları sorununa yönelik çözüm üretimi, yalnızca tekil müdahalelerle değil; politik, hukuki, finansal, teknik ve toplumsal boyutları bütüncül biçimde ele alan entegre bir yaklaşımın geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu yaklaşımın kurucu unsurlarını insani değerler, bilimsel kanıtlar ve halk sağlığını önceleyen öncelikler oluşturmalı; sürece dâhil tüm paydaşlar, süreklilik arz eden ve çok düzeyli bir işbirliği içerisinde hareket etmelidir. Uzun vadeli sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için “One Health” perspektifinin kurumsallaştırılması elzemdir. Böylelikle hem hayvan refahı hem de toplumsal sağlık, birbirini tamamlayan alanlar olarak eşzamanlı biçimde güvence altına alınabilecektir.

Sonuç olarak, sokak hayvanları meselesi yalnızca bir veterinerlik uygulaması ya da güvenliğin önemi olarak ele alınamayacak kadar çok boyutlu bir sorundur. Bu mesele, bir toplumun gelişmişlik düzeyini, merhamet ve bilinç kapasitesini, aynı zamanda planlama becerilerini yansıtan bir göstergedir. Dünyadaki başarılı örnekler, ne denli karmaşık olursa olsun bu tür sorunların insan aklı ve vicdanının rehberliğinde çözülebileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye’nin de benzer bir başarı öyküsüne imza atabilmesi için gerekli adımların atılması mümkündür. Geleceğe dair bir perspektif olarak, çocukların sokakta güvenle oynadığı ve hiçbir canın yaşam hakkının ihlal edilmediği bir Türkiye tahayyülü gerçekçi görünmektedir. Bugünden uygulanacak politikalar ve hayata geçirilecek bütüncül stratejiler, yarının daha çağdaş, uygar ve yaşanabilir kentlerinin temelini oluşturacaktır. Bu raporda sunulan bilimsel veriler, toplumsal değerlendirmeler ve politika önerileri bu hedef doğrultusunda yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Unutulmamalıdır ki, insan ile hayvanın huzur ve karşılıklı saygı içinde bir arada yaşadığı toplum idealiye ulaşmak, ancak bilimsel bilgi birikimi ile siyasi iradenin bütünleşmesi sayesinde mümkün olacaktır.

TÜRKİYE'DE SOKAK HAYVANLARI SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK POLİTİKA ÖNERİLERİ

1-Ulusal Hayvan Refahı ve Sokak Hayvanları Strateji Belgesi Hazırlanması: Merkezi yönetim koordinasyonunda, tüm ilgili bakanlıklar (Tarım ve Orman, İçişleri, Sağlık, Milli Eğitim) ve paydaş kurumların (belediyeler, üniversiteler, STK'lar) katkısıyla beş yıllık ve on yıllık hedefler içeren "Ulusal Hayvan Refahı ve Sokak Hayvanları Strateji Belgesi" hazırlanmalıdır. Bu belge:

- Kısırlaştırma, aşılama, barınma, sahiplendirme, eğitim ve izleme hedeflerini niceliksel olarak tanımlayacak,
- Sorumlu kurum ve birimlerin görev ve bütçe taahhütlerini netleştirecek,
- Her yıl izleme-değerlendirme sunumlarıyla şeffaf şekilde güncellenecektir.

2-Belediye Barınak Kapasite ve Standartları Yönergesi: TBMM'de çıkarılacak yeni bir "Belediye Barınakları Standartları Yönergesi" ile tüm belediyelere:

- Hayvan başına minimum barınak alanı (7–8 m²), havalandırma, kanalizasyon, karantina ve muayene üniteleri zorunluluğu getirilmeli,
- Personel asgari standardı olarak her 100 hayvan için en az bir veteriner hekim ve iki sağlık teknikerinin istihdamı şartı konulmalı,
- Standartlara uymayan barınaklara ile/il bazında cezai yaptırımlar uygulanmalıdır.

3-Yerinde Yönetim ve TNR Programı Destek Mekanizması: Kentsel ve kırsal alanlarda hayvan popölasyon yoğunluğuna göre uyarlanacak eğitimli "TNR Ekipleri" oluşturulmalı ve:

- Bakanlık ile belediyeler arasında TNR'nin yaygınlaştırılması için yıllık protokoller imzalanmalı,
- Her il düzeyinde en az bir mobil kısırlaştırma istasyonu devreye sokulmalı,
- Uygulama performansı aylık veri olarak sisteme girilerek başarı ve aksaklık analizi yapılmalıdır.

4-Sahiplendirme Teşvik ve Denetim Sistemi: Sokak hayvanlarının barınaklardan sahiplendirilmesini teşvik etmek için:

- Sahiplenen her hayvan için vergi indirimleri veya sosyal yardımlarda ek puan sağlanmalı,
- Barınaklardan sahiplendirmeyi teşvik eden dijital "HAYVAN SAHİP" uygulaması geliştirilerek sahiplenme süreci hızlandırılmalı,
- Hayvan refahını ihlal eden evcil hayvan ticareti yapan işletmelere yönelik denetimler sıklaştırılmalı ve lisans iptalleri öngörölmelidir.

5-Bütçe Paylaşım Modeli ve Kaynak Artırımı: Her belediyenin genel bütçesinden hayvan refahına ayrılan pay:

- Mevcut binde beş oranından binde yirmiye çıkarılmalı,
- İl ve ilçelerdeki STK'lara yönelik hibe mekanizmaları oluşturularak kısırlaştırma, aşılama ve eğitim projelerine kaynak aktarılmalıdır.

6-Tek Sağlık (One Health) Koordinasyon Kurulu Kurulması: Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı ile yerel yönetimlerden temsilcilerin yer alacağı "One Health Koordinasyon Kurulu":

- Zoonotik riskleri izlemek, halk sağlığı ve hayvan refahı politikalarını uyumlu hale getirmek,
- Ortak saha çalışmaları ve veri paylaşım protokollerini yürürlüğe koymakla görevli olacaktır.

7-Eğitim Müfredatına Hayvan Hakları ve Refahı Entegrasyonu: Millî Eğitim Bakanlığı:

- İlkokuldan lise son sınıfa kadar temel hayvan hakları ve refahı konularını içeren modüller geliştirip zorunlu müfredata eklemeli,
- Öğretmenlere yönelik "Hayvan Hakları Eğitimi Sertifika Programı" düzenleyerek sınıf içi etkinlik desteği sunmalıdır.

8-Dijital İzleme ve Raporlama Platformu: Tarım ve Orman Bakanlığı himayesinde "Sokak Hayvanları Yönetim ve İzleme Platformu" oluşturulmalı:

- Kısırlaştırma, aşılama, barınak doluluk oranı, sahiplendirme ve sağlık verileri anlık toplanıp analiz edilmeli,
- Kamu ve sivil toplum kuruluşlarına açık arayüzlerle yıllık raporlar yayımlanmalıdır.

9-Uluslararası İşbirlikleri ve Proje Ağı Geliştirme: Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler FAO/OIE, World Animal Protection gibi uluslararası örgütlerle:

- Ortak proje ve finansman paketleri oluşturulmalı,
- Başarılı AB üyesi ülkelerin deneyim aktarımı programları ve saha çalıştayları düzenlenmelidir.

10-Yerel ve Bölgesel Pilot Uygulamalar: Çeşitli demografik yapıdaki (metropol, ilçe, köy) 10 pilot bölgede:

- Yukarıdaki politika önerileri entegre şekilde uygulanarak sonuçlar ölçülecek,
- Elde edilen başarı hikâyeleri ve aksaklıklar temel alınarak ulusal yaygınlaştırma stratejisi şekillendirilecektir.

Bu politika önerileri, bilimsel verilerin titizlikle analiz edilmesi ve uluslararası en iyi uygulamaların kapsamlı incelenmesi temelinde geliştirilmiş olup, Türkiye'nin özgün sosyo-kültürel dinamikleri ve mevcut yasal düzenlemeler dikkate alınmıştır. Sokak hayvanlarının karşı karşıya olduğu acil sorunların çözümünde anlamlı, ölçülebilir ve toplumsal açıdan kabul gören ilerlemeler sağlanması, önerilerin uygulanmasına dair güçlü bir irade ortaya konmasına, gerekli finansal ve kurumsal kaynakların etkin biçimde tahsis edilmesine ve ilgili tüm paydaşlar arasında sürdürülebilir bir işbirliği ortamının tesis edilmesine bağlıdır. Tarafların uyumlu ve birlikte hareket etmesi, yalnızca mevcut ihtiyaçların karşılanmasını değil, aynı zamanda Türkiye'deki sokak hayvanları sorununun kalıcı ve kapsayıcı çözümlerle ele alınmasını mümkün kılacaktır.

KAYNAKLAR

- AA. (2023). *Spain's animal welfare laws and enforcement*.
- Adalet Dergisi. (2025). *Başboş Sokak Köpekleri Sorununa Hukuki Çözüm Önerisi*.
- Adalet Dergisi. (2025). *Hayvan Hakları ve Hukuki Yaptırımlar*.
- Ahbap Derneği. (2024, Temmuz 18). Sokak hayvanları için Ahbap Derneği'nden çözüm önerileri. *Siviltoplum.net*. <https://siviltoplum.net/sokak-hayvanlari-icin-ahbap-derneginden-cozum-onerileri/>
- Akgündüz, A. (1990). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuk Tahlilleri*, II. Cilt. İstanbul: FEY Vakfı Yayınları.
- Alkan, İ. (2016). Kentleşmenin Ekolojik Etkileri ve Türlerin Yaşam Alanları. *Ekoloji Dergisi*, 21(3), 620-628.
- Anadolu Ajansı. (2021, 27 Ekim). 19. yüzyılda leyleklerin tedavisi için kurulan Gurabahane-i Lakkakan sokak hayvanlarına şifa oluyor. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/19-yuzyilda-leyleklerin-tedavisi-icin-kurulan-gurabahane-i-lakkakan-sokak-hayvanlarina-sifa-oluyor/2405400>
- Anadolu Ajansı. (2024, Haziran 11). TÜBA, sahihsiz hayvan sorununun çözümüne yönelik önerilerini paylaştı. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/tuba-sahipsiz-hayvan-sorununun-cozumune-yonelik-onerileri-paylasti/3247561>
- Anadolu Ajansı. (2024, Mayıs 29). Avrupa Birliği, sahihsiz hayvanlara ilişkin tedbirleri ortak standarda bağlamaya hazırlanıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-avrupa-birligi-sahipsiz-hayvanlara-iliskin-tedbirleri-ortak-standarda-baglamaya-hazirlaniyor/3235025>
- Anadolu Ajansı. (2024, Temmuz 29). 10 soruda TBMM'de kabul edilen sahihsiz hayvanlara yönelik düzenleme. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/10-soruda-tbmmde-kabul-edilen-sahipsiz-hayvanlara-yonelik-duzenleme/3289193>
- Animal Haven. (1999). *Rehabilitation & training program*. <https://animalhaven.org/about/what-we-do/training-rehabilitation>
- Ankara Kamu Denetçiliği Kurumu (AKDER). (2024). *Yerel Yönetimlerin Sokak Hayvanları Yönetimi*.
- ANPA. (2023). *Annual report of National Animal Protection Association, Costa Rica*.
- Ayan, M. (2025). Gurabahane-i Lakkakan: Dünyanın İlk Hayvan Hastanesi Olduğu Görüşüne Karşı Tarihsel Bir İnceleme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12(3), 586-599. <https://doi.org/10.46868/atdd.2025.894>
- Aydoğdu, M., Meral, P. (2019). Sokak Köpeklerinde Kısırlaştırmanın Üreme Davranışlarına Etkisi.
- Aydoğdu, M.-Meral, O. (2023). "Avrupa köpek sorunu nasıl çözdü?" <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-avrupa-kopek-sorununu-nasil-cozdu/2992488#:~:text=g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCden%20%C3%A7ok%20%C3%B6nce%20ba%C5%9Flad%C4%B1tamam%C4%B1n%C4%B1n%20%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20sayesinde%20sona%20erebildi>
- Aykanat, M. (2024). Osmanlı hukukunda ve uygulamasında sokak köpekleri. *Ombudsman Akademik*, 10(20), 47-80.
- Göncü B. (2024). *Kötü Huylu Sorunlar Bağlamında Sokakta Yaşayan Hayvanlar*.
- BBC Türkçe. (2024). *Sokak Hayvanları Yasası ve Kamuoyu Tepkisi*.
- BBC Türkçe. (2024, 29 Temmuz). Sokak hayvanları düzenlemesi Meclis'ten geçerek kanunlaştı. *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cw0yrp0q8lo>
- BBC Türkçe. (2024, Mayıs 23). Avrupa ülkeleri sokak hayvanlarıyla ilgili nasıl bir yol izliyor? <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2294jx13lo>
- BBC Türkçe. (2024, Temmuz 31). Sokak hayvanları düzenlemesi yürürlüğe girdi: Kanun neler getiriyor, nasıl uygulanacak? <https://www.bbc.com/turkce/articles/crg7y137pjzo>
- Bicalho, G. C., et al. (2024). Realities, perceptions and strategies for implementation of dog population management programs. *Frontiers in Veterinary Science*.
- Bölünnet Haber. (2024). *Sokak Hayvanlarının Kent Kültüründeki Yeri*.
- Buddies (2024). "Japan's Rescue Dog Situation" <https://www.buddies.life/en/%E4%BF%9D%E8%AD%B7%E7%8A%AC#:~:text=Rescue%20,2015>
- Bulut, F. (Ed.). (2019). *Sahipsiz köpeklerin popülasyonunun kontrol altına alınması yöntemleri ve etik yaklaşımlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/MURAT-AYDOĞDU-OGUZHAN-MERAL.pdf>
- Carson, R. (1962). *Silent spring*. Houghton Mifflin.

- Happy Dog Go. (2024, November 6). Street dog population management: A case study of Singapore. <https://www.happydoggo.com/blog/street-dog-population-management-a-case-study-singapore>
- Haytap. (2024). Hayvan Hakları ve Ötanazi Tartışmaları.
- HAYTAP. (2024, 31 Aralık). Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Hayvan Katliamları Ve Himaye. <https://www.haytap.org.tr/osmanlidan-erken-cumhuriyete-hayvan-katliamlari-ve-himaye>
- Hayvan Hakları Derneği. (2024). STK'ların Yasal Düzenlemelere Katılımı.
- Hayvan Hakları İzleme Komitesi & Yaşamdan Yana Derneği. (2025). Türkiye geneli belediye hayvan barınakları raporu. <https://hakimkomite.org/wp-content/uploads/2025/02/Turkiye-Geneli-Belediye-Hayvan-Barinaklari-Raporu-2025.pdf>
- Hayvan Konforu. (2021, Ağustos 15). Hayvan refahi ve konforu. <https://hayvankonforu.com/hayvan-refahi/>
- <https://ufuk.nl/2024/05/26/sokak-kopeginin-olmadigi-ilk-ulke-hollanda-bunu-nasil-basardi/#:~:text=G%C3%BCvenli%20Sokaklar%20Derne%C4%9Fi%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20Murat,ve%20korkusu%20devam%20ediyor%E2%80%9D%20dedi>
- Hürriyet Daily News. (2021, 29 Ekim). World's first stork hospital taking care of stray animals. <https://www.hurriyettailynews.com/worlds-first-stork-hospital-taking-care-of-stray-animals-168994>
- ICAM (2025). "Humane Management, Not Mass Sheltering: ICAM's Response to Türkiye's New Dog Laws" <https://www.icam-coalition.org/humane-management-not-mass-sheltering-icams-response-to-turkiyes-new-dog-laws/#:~:text=On%207%20May%202025%2C%20T%C3%BCrkiye%E2%80%99s,provisions%20will%20remain%20in%20for%20ce>
- IMDAT. (2021). Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu Son Raporu. Ankara.
- Instinct Dog Training. (2019, February 5). Counterconditioning & desensitization: Changing an emotional response. <https://www.instinctdogtraining.com/counterconditioning-desensitization/>
- İlisa e-Dergi. (2023, 18 Kasım). Türkiye'de Hayvan Haklarının Tarihçesi. <http://www.ilsaadergi.com/turkiyede-hayvan-haklarinin-tarihcesi/>
- İşler, N. (2024). Belediye veteriner hekimlerine göre ülkemizde sokak hayvanları sorununun nedenleri. In K. Şahin (Ed.), Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı (pp. 63–68). Türkiye Bilimler Akademisi. <https://doi.org/10.53478/TUBA.978-625-6110-02-1.ch05>
- Japon. (2024). "The Tokyo 'euthanasia centre' for stray dogs" <https://www.esdaw.eu/the-tokyo-euthanasia-centre-for-stray-dogs.html#:~:text=The%20Tokyo%20%27euthanasia%20centre%27%20for,process%20can%20last%20as>
- JEBM. (2025). Gaziantep Doğal Yaşam Parkı ve Sokak Hayvanları Yönetim Modeli Raporu.
- JEBM. (2025). Sokak Hayvanları Sorununa Belediyelerin Çözüm Arayışı.
- Kadim Hukuk. (2025). Hayvanları Koruma Kanunu Eleştirileri ve Çözüm Önerileri.
- Kadim Hukuk. (2025, Mayıs 11). Yeni sokak hayvanları yasası (köpek yasası). <https://kadimhukuk.com.tr/makale/yeni-sokak-hayvanlari-yasasi-kopek/>
- Karaca, İ. (2024). Sokak Hayvanları ve Toplumsal Algı.
- Karaca, İ. (2024). Sokak köpekleri sorunu: Türk toplumu ve çözüm yaklaşımları. *Turkad Journal*, 7(1), 45–60.
- Kent Akademisi (2022). Kentleşme Bağlamında Sokak Hayvanlarının Sosyal Etkileri.
- KKTC. (2013). Hayvan refahi yasası (8/2013 sayılı yasa). <https://www.ktto.net/wp-content/uploads/2016/03/hayvanrefahiyasasi.pdf>
- Klimik Derneği. (2024). Türkiye'de kuduza yaklaşım: Sorunlar ve çözüm önerileri. <https://www.klimik.org.tr/wp-content/uploads/2024/04/Esra.Yuksekkaya.KLIMIK.2024.KUDUZ.pdf>
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2023, Mart 10). Sokak kedilerine kısırlaştırma kararı. <https://www.kocaeli.bel.tr/haber/sokak-kedilerine-kisirlastirma-karavani-43140.html>
- Konda Kamuoyu Raporu (2024). Toplumun Sokak Hayvanları Düzenlemesine Bakışı.
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (2023, September 25). Sahipsiz hayvan bakimevi ve rehabilitasyon merkezi. <https://www.konya.bel.tr/hizmet-binalari-ve-sosyal-tesisler/sahipsiz-hayvan-bakimevi-ve-rehabilitasyon-merkezi>
- Küçük, F. ve ark. (2023). Kuduz ve Zoonoz Hastalıkların Türkiye Epidemiolojisi. *Halk Sağlığı Dergisi*, 15(2), 101–115.
- Maddie's Fund. (2024, October 31). Behavioral assessment in animal shelters. <https://www.maddiesfund.org/behavioral-assessment-in-animal-shelters.htm>

- Marchesini, M. (2016). Trafik Kazalarının Sokak Hayvanları Üzerindeki Etkisi.
- Marmara Belediyeler Birliği. (2025). Belediye Kapasite ve Performans Raporu.
- Marmara Belediyesi. (2025). Marmara Bölgesi Sokak Hayvanları Veri Seti.
- Marmara Belediyesi. (2025). Sokak Hayvanları Yönetim Verileri ve Altyapı Analizi.
- Marmara Valiliği. (2025, Mart 20). Şehirlerin şefkate dair sınavı: Sokak hayvanları. <https://www.marmara.gov.tr/tr/sehirlerin-sefkate-dair-sinavi-sokak-hayvanlari>
- McKinney, M. L. (2002). Urbanization and Biodiversity: Patterns and Mechanisms. *Biological Conservation*, 104(3), 301-310.
- Melliçoğlu, B. (2009). Türkiye'de kurulan ilk hayvanları koruma derneğinin tarihsel gelişimi. *Veteriner Hekim Derneği Dergisi*, 80(1), 37-44.
- Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2025, Eylül 15). Büyükşehir'den yeni bir hizmet daha: 'Kedi kısırlaştırma merkezi'. <https://www.mersin.bel.tr/haber/buyuksehir-den-yeni-bir-hizmet-daha-kedi-kisirlastirma-merkezi-1738130675>
- Mevzuat.gov.tr. (2024). 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu.
- MotleyTurkey. (2025, 21 Temmuz). Gurabahane-i Laklakan: The Ottoman's First Animal Hospital. <https://www.motleyturkey.com/first-animal-hospital-gurabahane-i-laklakan/>
- MSD Veterinary Manual. (2024, September 16). Behavior modification in dogs. <https://www.msdsvetmanual.com/dog-owners/behavior-of-dogs/behavior-modification-in-dogs>
- Munir, S. M. I. (2023). Public perspectives on street and companion animal management: A Malaysian study. *Animals*, 13(7), 1165.
- Obuz, Ö. (2024). Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Hayvan Katliamları ve Himaye. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Onay, A. (2023). "Sokak Hayvanlarının Trajedisi". <https://birikimdergisi.com/guncel/11332/sokak-hayvanlari-ilelebet-payidar-olacaktir#:~:text=Bunda%20kedil%2C%20k%C3%B6pek%20sahibi%20olma,duyurdu%C4%9Fu%20y%C3%BCz%20binlerce%20k%C4%B1s%C4%B1rla%C5%9Ft%C4%B1lma%20ameliyatlar%C4%B1E%80%A6>
- Orihel, J. S., & Fraser, D. (2008). A note on the effectiveness of behavioral rehabilitation of aggressive dogs. *Applied Animal Behaviour Science*, 112(3-4), 400-405.
- Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. Addison-Wesley.
- Öktün, M. (2021, 8 Ekim). Hayvan hakları... dünyada ve Türkiye'de... Öktün Hukuk Bürosu. <https://www.okten.av.tr/hayvan-haklari-dunyada-ve-turkiyede/>
- Özentürk, İ. (2020). Betonlaşmanın Hayvan Popülasyonlarına Yansıması.
- Özentürk, İ. (2020). Kentsel Yapılaşmanın Sokak Hayvanlarına Etkisi. *Çevre Bilimleri Dergisi*, 15(2), 45-60.
- Özgün, C. (2025, 9 Nisan). Sosyal belediyecilik anlayışı bağlamında sokak hayvanları ve güncel tartışmalar. *İdealkent*, 16(45), 234-256.
- Patika. (2023). 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu. <https://www.patika.org.tr/duyurular/5199-sayili-hayvanlari-koruma-kanunu>
- Performance K9 Training. (2024, March 20). 8 best approaches by dog trainers in aggression therapy. <https://performancek9training.com/8-best-approaches-by-dog-trainers-in-aggression-therapy/>
- Perspektif Online. (2024). Sokak Hayvanları Yönetimi ve Yasal Düzenlemeler.
- Perspektif. (2024). Sokak Hayvanlarının Toplumsal ve Hukuki Sorunları.
- Perspektif. (2024). Toplumsal Boyutlarıyla Sokak Hayvanları Sorunu.
- PetCheck (2025). Sokak Hayvanlarının Ekosistemine Katkıları.
- PetMD. (2023, August 29). How to train a dog with positive reinforcement. <https://www.petmd.com/dog/behavior/how-to-train-a-dog-with-positive-reinforcement>
- PHS-SPCA. (2015). *Desensitization and counterconditioning: The correct way to help a fearful, anxious or aggressive dog*. Philadelphia Humane Society.
- PlumeMag. (2024). Avrupa ve dünya ülkelerinde sokak hayvanları yönetimi uygulamaları.
- Sempozyum Bildirgesi. (2024). Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Resmi Gazete. (2024). 7527 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve Değişiklikleri.

Resmi Gazete. (2024, 1 Ağustos). Sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu, sahiplendirilmesi ve yaşam haklarının korunması hakkında kanun. <https://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/resmigazete/32620-2.pdf>

Rilke, A. G. (2017). Avrupa Saraylarından Yıldız'a İstanbul'da Hoş Bir Sada (D. Banoğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sağlık Bakanlığı. (2019, Ağustos 20). Kuduz (rabies). Seyahat Sağlığı. <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/site/HastalikDetay/Kuduz>

Sempozyum Bildirgesi. (2024). Sokak Hayvanları ve Sağlık.

Smith, L. M. (2019). The effectiveness of dog population management: A systematic review. *Journal of Applied Animal Welfare Science*.

Sosyal Belediyecilik Raporu. (2025). Belediye Hizmetlerinde Sokak Hayvanları Yönetimi.

Sosyal Belediyecilik. (2025). Belediyelerin Hayvan Koruma Görevleri ve Kapasite Raporu.

TUBA. (2024). Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı. *Türkiye Bilimler Akademisi*.

SÜRKAD. (2024, Temmuz 21). Avrupa Birliği'nde sokak hayvanları mevzuatı ve uygulamaları araştırma raporu. <https://surkad.org.tr/bulten/avrupa-birliginde-sokak-hayvanlari-mevzuati-ve-uygulamalari-arastirma-raporu/>

SÜRKAD. (2025). Avrupa Birliği'nde sokak hayvanları mevzuatı ve uygulamaları (Birleşik rapor). https://surkad.org.tr/wp-content/uploads/2025/09/Avrupa_Birliginde_Sokak_Hayvanlari_Raporu_Birlesik-1.pdf

Şahin, K. (Ed.). (2024). Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı (TÜBA Raporları No: 58). *Türkiye Bilimler Akademisi*.

Şendal, T. (2024). Habitatın Politizesi ve Sokak Hayvanları Yasası. *Yeni Arayış Dergisi*, 9(2), 234-249.

TABA. (2024). Hayvan Hakları ve İnsan Hakları Dengesi Üzerine Hukuki Yaklaşımlar.

Tahancı Avukatlık. (2025, Eylül 11). Yeni sokak hayvanları yasası (köpek yasası) 2025. <https://www.tahanci.av.tr/yeni-sokak-hayvanlari-yasasi-kopek-yasasi/>

Tandoğan, O. (2024). Kent Ekosisteminde Sokak Hayvanlarının Değişen Statüsü. *Urban Academy*, 11(1), 78-90.

Toptaş, M. C. (2024). "Türkiye'deki sahipsiz hayvan tartışması ve kuduz vakaları Avrupa'nın da radarında". <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyedeki-sahipsiz-hayvan-tartismasi-ve-kuduz-vakalari-avrupanin-da-radarinda/3234416#:~:text=Tar%C4%B1m%20ve%20Orman%20Bakan%C4%B1%20C4%B0brahim,kategorisinde%20ta n%C4%B1mlad%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20etmi%C5%9Fti>

TRT Haber (2024). Sokak Hayvanlarının Sağlık ve Güvenlik Riskleri.

TRT Haber. (2024, Temmuz 29). Başiboş sokak köpekleri düzenlemesi Meclis'te kabul edildi. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/basibos-sokak-kopekleri-duzenlemesi-mecliste-kabul-edildi-870698.html>

TUBA (2024). Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı Raporu. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

TÜBA. (2024). Sokak hayvanları: Toplumsal sorunlar ve halk sağlığı sempozyumu sonuç raporu. *Türkiye Bilimler Akademisi*. https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/TUBA-978-625-6110-02-1_ch01.pdf

Türk Veteriner Hekimleri Birliği. (2024). Afetlerde Hayvanların Korunması.

Türk Veteriner Hekimleri Birliği. (2024, Haziran 13). Kuduz hastalığı - basın açıklamamız. <https://tvhb.org.tr/2024/06/14/kuduz-hastaligi-basin-aciklamamiz/>

TVD Haber. (2024). Hayvan Koruma Kanunu ve Uygulama Sorunları.

Ufuk. (2024). "Sokak köpeğinin olmadığı ilk ülke Hollanda bunu nasıl başardı?"

Ülkemiz ve Biz. (2024, Mart 14). Sokak hayvanları için 30 çözüm önerisi. <https://www.ulkemizvebiz.com/kampanya/sokak-hayvanlari-icin-30-cozum-onerisi>

Ürgüplü, G. (2021). İstanbul'da Sokak Hayvanları ve İnsan Etkileşimi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 101-120.

Ürgüplü, G. (2021). Kentte ekosistem: İstanbul'da sokak hayvanları. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 122-137.

Üsküdar Üniversitesi. (2025, August 14). 6.5 million stray dogs in Türkiye!. *Üsküdar Üniversitesi*.

VCA Animal Hospitals. (2022, December 31). Dog behavior problems - aggression - getting started. <https://vcahospitals.com/know-your-pet/dog-behavior-problems---aggression---getting-started---safety-and-management>

- VOA Türkçe. (2025, 23 şubat). "Türkiye'de sokak kpeklerine yetecek kadar barınak yok". <https://www.voaturkce.com/a/turkiyede-sokak-kopeklerine-yetecek-kadar-barinak-yok/7986513.html>
- WHO (2018). "Zero by 30: the global strategic plan to end human deaths from dog-mediated rabies by 2030" <https://www.who.int/publications/i/item/9789241513838#:~:text=rabies%20deaths%20by%202030%2C%20worldwide>
- Wikipedia. (2023, Kasım 5). Yakala-kısırlaştır-yerine bırak. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yakala-k%C4%B1s%C4%B1rla%C5%9Ft%C4%B1r-yerine_b%C4%B1rak
- World Animal Foundation. (2025). How many dogs are in the world in 2025?
- Yalçın, S. (2020). Sokak Hayvanları ve Kent Yaşamı.
- Yaşar, A., & Yerlikaya, H. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de hayvan haklarının tarihsel gelişimi. Veteriner Bilimleri Dergisi, 20(4), 39-46.
- Yeşil Gazete. (2024, Mayıs 23). Avrupa lkeleri sokakta yaşayan hayvanlar için nasıl politikalar uyguluyor? <https://yesilgazete.org/avrupa-ulkeleri-sokakta-yasayan-hayvanlar-icin-nasil-politikalar-uyguluyor/>
- Yıldırım, M. (2019). Ekolojik Yıkım ve Kentleşme Kısacında Sokak Hayvanları. Sivil Sayfalar Dergisi, 27(3), 31-47.
- Youth Think Tank (2025). Sokak Hayvanları Politikası ve çözüm nerileri.
- Youth Think Tank. (2025). Afet ve Kriz Dönemlerinde Hayvan Hakları Planlaması.
- Yumaklı, S. (2024). Afetlerde Hayvan Hakları ve Korunması.

İKİLEMİN ANATOMİSİ TÜRKİYE’DE SOKAK HAYVANLARI SORUNU ve ÇÖZÜM ARAYIŞLARI 2025

TEMEL POLİTİKA RAPORU

Türkiye’de giderek büyüyen sokak hayvanları sorunu, yalnızca bir barınak ya da güvenlik meselesi değil; sosyal, hukuki ve etik boyutlarıyla toplumun vicdanını ilgilendiren çok katmanlı bir konudur. Bu rapor, mevcut durumu bilimsel verilerle analiz ederek, merkezi yönetim, yerel idareler ve sivil toplum arasında sürdürülebilir çözümler için bütüncül politika önerileri sunmaktadır.

ORTAK AKIL İLERİ TÜRKİYE

ANAHTAR PARTİ

AR-GE ve PARTİ İÇİ EĞİTİM OKULU BAŞKANLIĞI

anahtararge

anahtararge

Hilal Mah. Rabindranath Tagore Cd.
No:66, 06550 Çankaya – Ankara – Türkiye

www.anahtarparti.org | arge@anahtarparti.org